JÓKAI MÓR

DEKAMERONJA.

SZÁZ NOVELLA.

HARMADIK KÖTET.

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLVIII

Digitized by Google

Pest, 1858. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

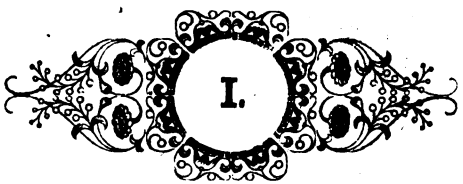
Digitized by Google

TARTALOM.

	Lap.
A peregrinus (Genre)	1
A bizebán	30
Az én galambom nem vált porrá	45
J love you	54
Szabad a rablás	113
Tündér palota	122
Az achaemenidion	135
A halál-fös álarcz	150

Digitized by Google

Digitized by Google

A PEREGRINUS.

(Genre).

A jó Wielendnak van egy regénye, melyben a korában elhatalmazott tüneményes regények iróit persifflálja; oktalan meséikkel, következetlen meglepéseikkel. E gúnyregénynek az a főalapja, hogy van egy elátkozott herczeg, Biribinker, a kinek az a fátuma, hogy mikor legjobb dolga van, még a feje sem fáj, ha véletlenül valaki a nevét kimondja elötte „Biribinker“ egyszerre beleüt a szerencsétlenség; a herczeget baj bajra éri; üldözik, megverik, szeretője elváltozik, boszorkányok megnyomják, orra nagyot nő, egyszóval a puszta Biribinker szóért megszenved eléggé: a mi elég szép drámai indok.

Digitized by Google

Pedig én ismertem egy ilyen elátkozott herczeget, egy ilyen mesebeli boszorkány üldözések választottját, a kinek csupán csak egy veszett név, egy rajta száradt szó volt egész éltére való fátuma, mely üldözte városról városra, faluról falura, ismerösök közül ismeretlenek közé; üldözte egész a sír fenekéig.

Néha napján Nagy Jánosnak hítták, ez bizony nem nehéz név, könnyen megtanulhatja minden ember; hanem ezt csak ezredik ember tudta; nem is igen szokták rá vesztegetni.

Nehéz fejü fiucska volt kis diák korában; mindig a hátulsó padban ült, és faragott, meg legyeket fogott, legjobb esetben aludt, míg a többiek feleltek.

Mikor rá került a sor a felelésben; minden fejtörés nélkül, minden szabódás mellözésével lefeküdt szépen a padlóra, kiállta a hat botot sírás nélkül, s visszament a helyére, mint a ki dolgát legjobban végezé.

Közvizsgák alkalmával a tanárok úgy szokták öt bemutatni, mint mustráját a semmitnemtudásnak; a ki minden iskolát kétszer háromszor ismételt; úgy hogy tizenkét éves kamasz volt, mire az akkoriban conjugistának nevezett osztályt harmadszor is megfe-

Digitized by Google

küdte, a nélkül, hogy valami ragadt volna rá belőle.

Egy közvizsga alkalmával a tanár, a ki maga is szerette volna, ha valamit producálhatna vele, azt az igénytelen kérdést kívánta vele megoldatni, hogy hajtogassa előtte ezt a latin igét: „ego sum“ (én vagyok).

Iskolát járt emberek tudják, hogy ez épen az elején van a nyelvtannak, s hogy ennek a második személye: „tu es“. Ez olyan ismeretes dolog, hogy a ki soha nem tanulta is tudja.

A jámbor Nagy Jankó azonban soha ilyen állatnak hirét nem hallván; a világ rendes folyásából azt következtette, hogy semmit okosabbat nem mondhat e kérdésre, mint azt, hogy „sus“.

„Sus!“

Azt a rengeteg hahohát és hihitét, a mi erre a szóra minden öreg és apró embert felvett az ülő helyéből, csak az képzelheti magának, a ki elgondolja, hogy milyen hallatlanul comicus és csodálatos dolog az, ha valaki azt mondja „es“ helyett, hogy „sus“.

Ez a három betü rontotta el Nagy Jancsinak az életét.

Az emberek nem győzték magukat kine-

Digitized by Google

vetni rajta egy óráig, nem egy hétig, nem egy esztendeig; halála napjáig mindég nevettek rajta.

Ezt a szót kellett neki minden lépten nyomon hallani; a hova leült, a padra maga elé írva találta; az utczán utána kiálták, krétával felirták a hátára, úgy vitte haza: mindennap összeverekedett miatta, mindennap kikapott érte; dühös lett, dúlt fúlt; késsel ment az embereknek, a kik azt mondták neki: sus! s akkor még jobban mondták.

Néha akadt olyan gondolatja, hogy elbúsulta magát, neki feküdt a könyvnek, egész nap hadart belőle fenhangon; föltette magában, hogy ezentúl tanulni fog; nem hagyja magán azt a szégyent, hogy úgy csufolják uton útfélen: mikor aztán kövágásnál keservesebb fáradsággal belevert a fülébe, — nem is a fejébe, — egy-egy árva paragraphust, s leczke idején előállt vele, hogy már most megmutatja, mit tud, valamelyik impertinens nebulo a háta mögött azt találta neki sugni: sus; s vége volt az egész tudománynak, ezerfelé szaladt minden betü a fejéből; egy szónak nem volt többé ura; ilyenkor azután sírt, ordított keservesen, a miért tanuló társai még

Digitized by Google

jobban kinevették; valamennyinél mind egy fejjel nagyobb volt, s valamennyi háta mögött ült — a Sus.

Úgygyel bajjal felvergődött a magasabb osztályokig; ott sem tudott semmit megtanulni; a tanárok restellték már látni s eresztve eresztették odább, csakhogy ne példáskodjék már ő előttük. Mondhatták volna ugyan neki, hogy menj Isten hirével, látod jó erös tenyereid vannak, szép dolog a kapálás, az ember minden pályán szerezhet magának érdemeket; hanem ezt nem mondták neki. Kellenek az ilyen példás rosz tanulók is valamire. Vannak olyan világtól elrugaszkodott árva helységek itt amott a hegyek között, a hova jóra való ember nem megy magát eltemetni; pedig ott is emberek laknak, a kik nagyon óhajtják az öreg Át és a vele járó hat pálczát megismerni, azoknak is kell rektor, kántor, és praeceptor; a ki nekik énekeljen és a gyerekeiket megvirgázza. Hát az ilyen helyekre bizony csak az olyan qualificalt emberek jutnak, mint domine Sus; ott azután élete folytáig oszthatja a tudományt; elég az oda, a mennyit ő tud; a kinek több van, az nem megy oda.

Tehát az volt a reménység, hogy majd

Digitized by Google

domine Sust, ha már nagyon megunták mind a kilencz osztályban, majd valahova egy ilyen deperditus községbe bedugják, hogy onnan többet a füle se látszik ki; ezért nem utasiták el egyenesen a múzsák csarnokaiból.

Azon közben vas türelme volt az embernek; türt, elviselt készséggel minden boszantást. Soha fel nem táthatta a száját, nem mondhatott sem okosat, sem oktalant, hogy azt ne válaszolták volna rá „sus“ senkihez sem mert közeliteni, mert jól tudta, hogy ő vele barátságban élni, ő vele együtt járni az utczán nevetséges dolog; tanáraihoz nem volt bizalma; hisz az a sok drága oktatás, a mit azok ő rá vesztegettek, mind kárba ment; azok bizonyosan úgy tekintették őt, mint tolvajt, a ki elől zárni kell minden könyvet, mert kilopja belőle a bölcseséget; gyülölt mindenkit, gyülölte még a kis conjugista gyerekeket is, mert azok is tudják már, hogy sumra nem következik sus; bújva ment az utczán végig, mert minden emberre gyanakodott, a ki rá talált nézni, hogy ez most azt mondja magában „sus“

Apródonként az igazi neve kezdett feledésbe menni. Mikor reggelenkint az esküdt

Digitized by Google

diák felolvasta a catalogust, az ő neve után nem várták, míg maga kiált; megelőzték a feleléssel: „hic sust“. Odahaza a kvártélyadó asszonya egész jólélekkel titulálgatta Sus uramnak, azt hitte ez annak becsületes neve s mikor egyszer egy pár inget kapott, a zsidóleány kihez jelzés végett azokat oda adta; S betűt varrt rájuk.

Minden ember úgy híta már őt és nem volt sem hatalom, sem tudomány többé, mely ezt a nevet róla képes lett volna levenni, a mihez pedig soha egy pillanatig sem tudott hozzá szokni; a mit valahányszor említeni hallott, mindig mintha öt fontos kalapácscsal ütöttek volna feje lágyára, a mi oly dühössé tette, hogy annak kimondóját épen olyan jó szívvel tudta volna agyonütni, mint egy dongó legyet, mely fülébe zízeg, ha attól nem félt volna, hogy felakasztják érte.

Pedig rettenetes öklei voltak; egyszer pajkoskodásból becsukták társai az iskolai börtönbe s puszta kézzel összetördelé az ablak keresztvasait.

Végre mikor már szakálla, bajusza kezdett nöni, mint egy büntető szemrehányás, mely haszontalanul eltöltött éveit eszébe juttatni

Digitized by Google

jön elő; egyszer az az örvendetes hír jutott tudomására, hogy valahonnan Bergengócziából presbyterek vannak itten; kosta kell nekik: a régi meghalálozott. Bergengócziának neveznek pedig diák münyelven minden olyan falut, a minek a nevét még a mappán sem találni.

A tanárok legelőször is őt hivatták; egyenesen az ő számára tartogatott szerencse volt ez.

— Hát domine Nagy János, kérdé tőle a rector professor, akar-e elmenni rectornak?

Régi idő óta szólíták őt most először ismét valóságos nevén.

Hogy ne akart volna? hogy ne kapott volna két kézzel rajta. Meg sem hallgatta a condítiókat, miket az érdemes deputatusok eléje adtak; hány véka kása, hány zsák karórépa lesz conventiójában? van-e kijárás a faluból valamerre? elég volt neki annyit tudni, hogy hogy az messze-messze embernemismerte hegyek között fekszik, a hová sem legátus, sem supplikáns nem jár; a honnan sem meszet, sem szenet nem hoznak a városba, a hol senki sem tud diákul sem declinálni, sem conjugálni. Itt bizonyosan nem fogja neki senki azt mondani, hogy „sus“.

Digitized by Google

Hamar készen volt az egyesség, csupán arra kérte az elöljárókat, hogy ne mondják itten senkinek, hogy őt akarják elvinni; ne is várjanak rá a collegium előtt; menjenek ki a város végére a szekérrel, ott várjanak rá, majd utánuk megy batyujával.

Nem is búcsúzott el senkitől; volt egy kék köpönyege, azt nyakába keritette, egy tarka zsebkendőbe összekötötte minden ruháját; egy csomó könyvet elrakott a zsebeibe s kivándorolt szépen a városbul; szerencséjére, senki sem kérdezte, hová megy?

Mikor az utolsó ház elé ért, ott még is nem állhatta meg, hogy szivének egész keserüségét ki ne öntse azon, megrugdalva azt az egész város nevében. Azt is meglátták és az is rajta maradt.

No de végtére még is egyszer helyben volt már. Átkozott csunya ronda faluba vitték; a hol a sár befolyt az utczáról a házba; az egész világ kenderáztatásból és foghagymatermesztésből élt. Képzelhetni azt a maradandó illatot; azt is beszélték, hogy az ottani viztől minden embernek golyvája nő; a megboldogult rektornak is volt. Mind nem bánta ő azt; asylum volt ez ő rá nézve s a kenderáztató

Digitized by Google

pocsolya az elysium mezeje. Itt nem hívta őt senki Susnak, a jámbor falubeliek olyan szépen megnagyjánosuramozták, mint a kik semmit sem tudnak a collegiumbeli diákok istentelenkedéséről.

Itt kezdett apródonkint visszatéregetni belé az élet, mint a kőszénből kiesett tekenős békába; mert fennhangon is beszélni; elfoglalta aż iskola kathedráját, s kezdett örülni annak, hogy vannak kétlábu teremtések, a kiket ő verhet meg azért, hogy nem tudnak semmit. Utoljára még pipára is mert gyujtani mások szeme láttára; a collegiumban csak bújva tehette azt, mert egyszer lepingálták krétával a fekete táblára furcsa torzalakban: Sus pipázik.

Olyan jól esett itt a világ háta mögött lenni; nem félni attól, hogy egyszer-egyszer valami mosolygó ismerős arcz toppan elé, valaki, a ki élete gonosz titkát tudja és elárulhatja. Nem jön ide jóravaló ember, ebbe a sárba, ebbe a nyomorúságba, nincs itt se nézni, se venni, se eladni való; épen arra való hely ez hogy a ki egyszer beleveszett, azt onnan többet ki ne húzzák.

Ebben a boldog megnyugvásban már-már hasat kezdett ereszteni a jámbor; — jó dolga

Digitized by Google

volt, mindennap paszulyt vagy köleskását főzetett s télen sorra hítták a disznótorra; kabátját soha sem kellett neki megkefélni, szobáját soha kisöpretni, azon módon fekhetett le az ágyába, a hogy felkelt belőle; — egyszóval minden kényelme meg volt. Hozzá járult az, hogy ott volt vagy negyven borzas kölyök, a ki rágta a betűt helyette, s nyühette a hátukon a pálczát, a mi királyi mulatság, kár hogy az átkozott ujitók ezt is kiküszöbölik már; sok embert megfosztanak a legszebb gyönyörüségétől; estenként pedig még azt a merészséget is elkövette, hogy átjárt a jegyzőhöz filkózni. Ha volt kréta, arra játszottak, ha nem volt, a nélkül is lehetett. A jegyző csak unalombul nótáruskodott itt, inkább nagy méhes kertje kötötte a helységhez, melyből sok pénzt bevett; legalább annyi pénzt, hogy minden ember fejéről megvehette volna a kalapot az egész faluban. Notabene, hogy ott soha sem volt senkinek új kalapja.

Volt a jegyzőnek egynehány leánya is; egy pár lehetett volna szebb is, a többi nem. No de hiszen nem' csupán a szépeké a világ. Megesnék bele! Nagy Jánosnak valami titkos érzés kezdett megmozdulni a szíve táján; va-

Digitized by Google

lami homályos sejtelem azt súgta neki, hogy e hat leány közül valamelyik az ő számára szülelett, de melyik? Szép időbe került, a mig ezt kitanulmányozta. Abból állt a tanulmánya, hogy kileste, melyiknek van a hat közül már választottja a falubeli fiatalság közül? ötnek volt. Annyit tudott az algebrából, hogy ötöt a hatból marad egy. Annyit viszont tudott az applicata mathesisből, hogy vannak esetek, a mikor ha egyet az egygyel sokszoroznak, lesz belőle három, néha hét is.

Krisztinának hítták azt a leányt, a kinek még nem volt párja.

Nagy János uramnak fontos okai voltak az hinni, hogy megjelenése ez ártatlan teremtésre nem volt minden hatás nélküli. Valahányszor beszédbe elegyedett vele, a leány egyre nevetett, ha nyájásan szólt hozzá, a markát a szája elé kapta, abba vakkantott bele; ha az asztalnál megkínálta valamivel, majd belebujt a nénjei nagykendőjébe; egy szóval rendkívül meg volt általa babonázva.

Itt minden rendében van, gondolá Nagy János uram; s előre elképzelte magában, milyen szép dolog lesz, ha a Krisztina majd a rector ház udvarán eteti a libákat; persze a

Digitized by Google

libákat magával hozza; akkor majd ő is hizlal disznót. . . . .

Átkozott szó; minek is jutott eszébe. Minek is híják a disznót diákul susnak? Nem, soha sem fog a házánál sertést tartani, ámbátor ebben a faluban senki sem tudja, hogy sus mit jelent. Nos? és ha tudná is? Hát mi köze ő neki ahoz? Hát nem olyan közönbös szó ez ő rá nézve, mint anser, anas, gallus s más egyéb enni való állat? Sus? Furcsa? Ki tudhat arról valamit ebben a Bergengócziában?

Ő bizony azért is fog sertést hizlalni, ha megházasodik. Csak azért is.

Hanemhát a házassághoz komolyan kell látni; igen is, komolyan. Kileste, hogy mikor nincsenek otthon az öregek, akkor kicsípte magát szörnyen; a csizmájáról levakarta a sarat, a nyakravalóját megfordította, hogy a tisztább fele legyen kivül, megmosdott egész odáig, a meddig a keze kilátszott a kabátból, s egy csizmakefével lesimitotta a haját.

Azzal neki indult a merész fogadásnak.

Krisztina épen az utczaajtóban állt és abba úgy beléfogózott, hogy Nagy János uram semmi stratagémával rá nem bírta venni,

Digitized by Google

hogy be menjen vele a szobába. Azt felelte a lyány, hogy senki sincs odabenn. Óh liba! Kénytelen volt neki az utczaajtóban szépelegni.

— Krisztina kisasszony, én magának most valami igen komoly dolgot akarok mondani.

— Krkkhkh ..... vakkantott Krisztina, orrát száját eldugva a markába, hogy oda nevessen.

— De ne nevessen hát. . . .

— Nem nevetek már, Bhühühi.

— De már ugyan minek nevet?

— Nem tehetek róla. Mindig nevetnem kell, mikor magát látom.

(Tetszem neki, gondolá magában Nagy uram s kezdte emelgetni a sarkát).

— Kisasszony maga nem is gondolja, hogy én mit akarok most magának mondani?

— Nem ám, hihihi.

— Nem is találja ki?

— Nem én. Rihihi.

— Hát azt akarom magának mondani, hogy én szeretem és elveszem feleségül.

— Jaj Sus bácsi!... kiálta a leány ijedten, s azzal becsapta az utczaajtót a jámbor előtt s ijedtében felszaladt a padlásra.

Digitized by Google

Sus bácsi! Tehát már itt is Sus bácsi!

Mennybéli tüzes gerundiumok! Hát már az óperentián túl is tudják ezt a nevet? Hát a homlokára van ez irva, hogy onnan olvassák le? vagy currensben küldik faluról falura, hogy minden ember tudja és ismerje.

Hisz ezt az egész falu tudja már e szerint. Ezek a kérges, emberfélő pofáju parasztok csak szemtől szembe nevezik őt Nagy János uramnak; háta megett mindenki úgy híja, hogy Sus; minden asszony, minden gyerek, a ki rá néz, a ki jó napot kíván, a ki süveget emel előtte, tudja jól, hogy van egy átkozott szó, a mivel őt a világ végére lehet kergetni, a legelső ember, a ki megharagszik rá, ezzel fogja őt letorkolni, az utolsó ember, a ki előtt tekintélyt akar tartani, nevetve mondja magában; én csak vagyok, a mi vagyok, de te Sus vagy, az is maradsz, a mig csak élsz; soha sem is tesz senki mássá.

Óh ez a felfedezés kétségbeejtette. Rohant dühösen haza; betörte az ablakot, be a kályhát, összetépett minden könyvet, a mi a kezébe akadt, ízzé porrá; nyakába kerítette a köpönyegét, megátkozta egész Bergengócziát, minden benne lakó emberrel és fokhagymával

Digitized by Google

egyben s éjnek éjszakáján neki vágtatott a semminek; fejében és zsebében semmivel.

Ettől a percztől fogva kezdték öt nevezni peregrinusnak.

Peregrinus Cicero nyelvén is annyit jelent, mint idegen vándor, a tanodák műnyelve azon szerencsétlen embereket szokta így nevezni, kiket a viszontagság iskoláikból, állomásaikból elüldözött; itt kitették, ott elcsapták, amonnan maga szökött el, egy napig sem lakosai semmi városnak, csak úgy bolyongnak faluról falura, papok és rectorok kelletlen vendégei, itt bolondnak tartják, amott elkergetik, a mi náluk nem tesz különbséget, ezért senkit sem szeretnek, s senkit sem gyülölnek jobban. De akárhogy marasztanák is, meg nem maradnak egy helyben; álló, ülő hivatal irtózat előttük, a bíztos sors unalmas betegség; jobban tetszik nekik az országút, örökké menni, menni, menni, és nem venni le senki előtt a sipkát, és nem köszönni meg semmit. Ki mit adott, adott, ha nem adott, azt is jól tette.

Conjugista diák voltam, mikor már hallottam hírét, hogy van egy ember, a kit ezzel a szóval üldöznek. Kis diákok hallottak róla

Digitized by Google

beszélni öreg diákoktul, s mesélték egymásnak leczke előtt a csodadolgot, miket Susról beszélt a hír; s mikor néha néha megvillant a városban, a collegium udvarán; úgy bámulták, úgy kerülgették, mint a majmos tevét mit a talián mutogat s járt a híre classisról classisra, mint valami nevezetes nagy embernek: itt a Sus, itt a Sus!

Egyszer az iskola folyosóján futottam végig, nem tudom már mi dolgom volt, mialatt a leczke tartott odabenn a teremben, midőn a folyosó szemközti ajtaján egy horrendus egyéniség toppan elém: úgy beléütköztem, szinte elhordtam a lábáról.

— Hohó fráter! dörgött rám nyers rekedt hangon a valaki s megfogta a galléromat, hová szaladsz hát?

Én megijedtem, hogy megesz. Rövid vastagnyaku férfi volt, széles vállai és háta, az is előre görbülve; nehéz vastag feje, alacsony kidülledt homlokkal; az arcz legnagyobb részét ellepte valami tüskés szakálltarló, melyet sátoros ünnepeken borotválni szoktak, s mely nem volt olyan veres, mint a szeplőverte arczbőr; két mélyen ülő háborgó szemére most is emlékszem még. Volt rajta egy színe

Digitized by Google

hagyott zöld kabát, mely vastag izmain egészen megfeszült, s könyökén és hónai alatt szét volt repedezve, lebernyeges köpönyege hátul le volt hasítva; azt bizonyosan valami falusi komondor téphette le.

— Megállj öcsém! hová szaladsz? kiálta rám, folyvást tartva a galléromat. Elkéstél az iskolából ugy-e? Korhely vagy. Majd kikapsz most.

Ez a sértés fájt. Nem hagyhattam felelet nélkül.

— Kérem: én első eminens vagyok.

— Első? hát azután mit tanulsz már? he?

— Conjugista vagyok.

— No hát ha conjugista vagy, tudod-e hanyadik conjugatióra tartozik „apexabo".

— Igen is; az elsőre; apexo, apexavi, apexatum, apexare.

— Jól van, szamár. Apexabo azt teszi, hogy véres hurka.

Azzal szörnyü jó izüt nevetett rajta, hogy így rá tudott szedni. A mammuthok nevetéséről van ilyen fogalmam.

— No, ne sírj no. Odabenn van a professorod?

Digitized by Google

— Igen is; mondám én nagyon megszégyenülve.

— No hát eredj be, hídd ki.

— Mit mondjak neki?

— Mondd, hogy itt van a peregrinus; beszélni akar vele.

— Hogy híják?

— Sehogy se hínak, csak mondd, hogy a peregrinus.

— Hová való peregrinus? Kérdém én egész ártatlanul.

— Ne bolond, ne? Hát hová való volna a peregrinus? Sehová való. Ma ide való, holnap amoda való. Csak ezt mond neki; azután ha akar, kijön, ha nem akar? ott benn marad.

Én bementem s elmondtam a tanáromnak az izenetet, hogy van idekün egy ember, a ki peregrinus, senkinek sem hívják és sehová sem való.

Társaim már többet tudtak nálam; ők a mint meglátták az ajtón keresztül, elkezdtek vihánczolni, suttogni : a Sus, a Sus! Tanárom megintette őket: senkit sem szabad csufolni. Azzal megfogta kezemet, — kedvencze voltam, — s kiment a jövevényhez.

Tudhatta előre, hogy kéregetésről van szó,

Digitized by Google

s nagyon könnyü szerrel lerázhatta volna a nyakáról; csak azon kellett volna kezdenie: „mi kell Sus bácsi?“ az elfutott volna, és egy fillérét nem kívánta volna többet.

Hanem az én tanárom a tréfa helyett, komolyan lépett a peregrinus elé s keményen rászólt.

— Mit keres ön itt megint? Minek jött megint vissza?

A nagy trabalis ember e megszólításra meghunyászkodott szépen, mint valami megriasztott fenevad; még a sipkáját is levette.

— Rogo humillime professor úr. . . .

— Nem szerezstem önt be félév előtt egy derék urasághoz, nem fogadta akkor, hogy rendes életet fog élni? s most megint itt van?

— Rogo humillime.

— Mi baja volt ott? Nem ruházták, nem táplálták tisztességesen? csakhogy ne csavarogjon a vallás gyalázatára.

Az ember megsunyta a fejét, s mint egy nagy kamasz diák, kit tanára szid, kezdett mentegetőzni.

— Rogo humillime, igen jól bántak velem, volt ennem, innom elég, ruhám is tisztességes; hanem — hanem —

Digitized by Google

— Nos, mit hanem? álljon elő vele.

A peregrinus itt egyszerre visszatette magát elébbi bestialis daczos alakjába s felcsapva fejére sipkáját, dühösen mondá;

— Bolondnak tartottak s azt én észrevettem; — s azzal megint felöltém rongyos ruháimat, s alá is út, fel is út, senkinek sem mondtam jó reggelt többet.

— Hát azután mit csinált?

— Három nap óta nem ettem.

— Hanem csak ivott?

— Igen is, ittam.

— Milyen rongyos. Nincs a városban több ilyen koldus, mint ön. Valóságos botrány.

A peregrinus hátra csavargatta a fejét, húzgálta a köpönyegét jobbrul balrul, mintha nem tudná egész bizonyossággal, hogy hol van ez elszakadva?

Ezzel aztán áttért korábbi ostoba humorába.

— Botrány biz ez. Scandalum. 'Sz épen azért jöttem nagyon tisztelt professor urhoz, hogy ha adna egy pár garast. . . .

— Nem én, egy fillért sem.

— No csak egy pár garast; no ne haragudjék, rogo humillime; hogy a köpönyegem

Digitized by Google

meg a csizmám megfoldoztassam. Lássa: ki van ez is szakadva; valami átkozott szegbe beleléptem.

Valóban nagyon rongyos volt a csizmája is.

Tanárom megszánta. Olyan??? képet tudott csinálni előtte.

— No megálljon; pénzt nem adok, mert azt tudom bizonyosan, hogy megissza; hanem adok egy pár jó csizmát, meg egy becsületes köpönyeget.

A peregrinus comicus zavarral vakargatá meg bozontos fejét.

— Rogo humillime; jó nekem ez a köpönyeg; inkább szeretnék egy pár garast, ha adna.

— Pénzt nem kap.

— De hát legalább ne híjon így per „ön"; nevezzen tenek, mint hajdan a collegiumban, mikor inasa voltam, professor úr meg contrascriba; minden ember csufolt, csak professor úr nem; — ha önnek hí, azt gondolom: haragszik rám.

— Hogy ne haragudnám? Lépjen ön a szobámba.

Ott az én kegyetlen haragos professorom

Digitized by Google

tetétől talpig felöltözteté újra a meghunyászodott fenevadat; adott neki tisztességes meleg kabátot, mely az újja hegyéig eltakarta, egész csizmát és magos tetejü kalapot. Nem bámultam professorom szigorú arczát annyira soha, mint e perczben, midön megtudta állani, hogy rettenetes hahotára ne fakadjon, midön Sust ilyen szépen felöltöztetve látja maga előtt, mint egy városi senátort. Ö nem nevetett.

— Már most ezt a rongyos gúnyát kösse ön össze s ajándékozza oda valami rongyszedönek; meg ne lássam többet rajta.

Sus kezet akart csókolni, a tanár nem engedte.

— Takarodjék! . . .

— Rogo humillime. . . .

— Mondtam már, hogy pénzt nem kap, ... elmehet.

Sus megindult kifelé a folyosón, mi mentünk a classis felé vissza; egyszer visszaordít, olyan hangon, mint egy megrettent viziló.

— Professor úr, instálom : ennek a kabátnak a zsebében egy huszas van!

És mutatta két újja közt tartva az ezüst pénzt nagy rémülettel.

Digitized by Google

Az én szigorú tanárom kegyetlen haraggal förmedt reá vissza.

— Mondtam már, hogy takarodjék s ne szóljon többet hozzám!

Azzal betette maga után az iskolaajtót.

A peregrinus sietve ment odább; az ablakon keresztül láttuk, hogy még az udvaron levette a fejéről a magas tetejü kalapot s a kopott sipkát tette fel helyébe. Sehogy sem tetszett magának abban a tisztességes öltözetben.

Másnap megint abban a rongyos gúnyájában került elő; azt állította, hogy a másikat ellopták tőle, míg aludt. Hanem a tanodának tájára sem mert jönni. Félt a professoromtul, jobban, mint akármelyik leczkenemtudó gyerek.

Egyszer azonban egy fiatal tréfás praeceptor az utczán találkozva vele, azt találta neki mondani.

— No Sus pajtás, férjhez ment-e már a nótárius leány?

Az ember e szóra oly ádáz dühbe jött, hogy neki rohant ököllel a megszólítónak, azt bekergette a tanoda épületéig; ott a diákok ijedten becsukták a vasajtót, de tíznek is dol-

Digitized by Google

gott adott, hogy ő egymaga be ne feszítse azt vállával.

Akkor felszakított egy követ a járdából, mely az udvaron végig volt rakva. Más embernek csákánynyal is dolgot adott volna azt kivenni, ő kiemelte a tíz körmével. Azzal a kővel kezdte el döngetni a tanoda vasajtaját, átkozódva, hogy mind az egész tintanyaló világot megfogja odabenn ölni. A kőcsapások helyei maig is láthatók a vaslemezeken.

A gonosz lármára sokan összecsődültek, de senki sem merte a dühödt embert megtámadni; világos volt, hogy a kit azzal a kővel megüt, azt semmi diák sententia meg nem gyógyítja többé. Már szó volt róla, hogy a vármegye segítségét kell igénybe venni s nagy volt az ággodalom, hogy nem fogja e Sus azt a nehány hajdút is megöldösni, ha ellene hozzák.

Ebben a perczben érkezett oda az én professorom. A mint azt meglátta a dühöngő, egyszerre eldugta a háta mögé a követ s ott leejtette a földre, mintha a kezében sem lett volna.

A tanár egy szót sem szólt neki, hanem egyenesen oda ment hozzá, megfogta a gallér-

Digitized by Google

ját, egyet fordított rajta, végig vezette az udvaron egész a kapuig; az ember mindent engedett magával tenni ellenállás nélkül.

Ott elereszté a tanár és azt mondá neki azon a szigorú hangon, melyen bennünket kis fiukat szokott megfeddeni.

— E pillanattól fogva megtiltom önnek, hogy ebben a városban többé megjelenjen. Most rögtön elpusztuljon innen és vissza ne merjen többé térni soha.

Az ember elhallgatott, elsápadt e szóra; azután sírva fakadt és tovább ment, két öklével törölve szemeit.

Voltak kiváncsi emberek, a kik messziről kisérték s látták, hogy csakugyan eltávozik, a városból; a hídon túl mégegyszer megállt, mintha valami oknélküli reménye volna azt hinni, hogy még visszahíják, azután duzzogva, morogva ment odább. . . .

. . . . . Soha sem mert többé abba a városba visszajönni.

Pedig de szép földet beútazott azóta.

Nincs Fényes Elek statistica geographiájában az a falu, melyről ő tapasztalás szerint ne tudná; milyen urak, milyen szegény emberek

Digitized by Google

laknak benne? hogy híják benne a papot, meg a rectort?

Huszonnégy esztendeje múlt annak, hogy először láttam; másodszor az úton találkoztam vele; rút locspocs időben; én gyorskocsin utaztam (értsd, gyalogoltam a sárban és segítettem a kereket kiemelni a kátyúkból) ő pedig jött utánunk gyalog és lassacskán utolért. Már messziről lehetett bámulni csoda termetét: ugyanaz a köpönyeg volt most is rajta, a mit legelőször láttam a nyakában, csakhogy az akkori szakadás most már az egész hátán végig, fel a gallérjáig hasadt; olyan volt vele, a mint a szél hol az egyik, hol a másik szárnyát lebbentette meg, mint valami nagy bagolyfejű lepke, melyet az eső levert a földre, s lucskos két szárnyát húzza maga után, igyekezve.

Én rá ismertem, ő persze énrám nem.

A peregrinus most is olyan pufók volt; keveset változott. Feje nem szürkült, haja el nem hullott. Ha gyéren lengő hajszálaimra gondolok, szégyenlem magamat előtte.

Beszédbe elegyedtünk, kérdezém tőle, hogy most is peregrinál-e még?

Ez ellen tiltakozott; most már nem olyan

Digitized by Google

hijába való ember, mint az előtt volt, solid mestersége van, a miből él, nem terhe az emberiségnek többé, kézimunkával és kereskedéssel keresi tisztességes táplálékát: — irótollakat metsz, azokat hordja faluról falura.

Ez bizony elég hasznos munkálkodás. Magam is vettem tőle egy csomag tollat; a mire az úton különös szükségem volt.

Kérdezém, hogy mikor látta hajdani professor uramat?

Ez a kérdés kellemetlenül látszott rá hatni. Azt felelte, hogy a mióta a tanár úr megtiltotta neki abba a városba visszatérni, nem merte ott magát mutatni többé; „de hozá tevé ravaszul, most megfogom őt tréfálni. Más városba tették át professornak s onnan nem tiltott ki, majd hogy fog szidni, ha meglepem.

Azzal előkeresett gúnyájából egy csomag szépen megmetszett hollótollat, s gyönyörködve mondá, „ezt neki gyüjtöttem össze, tudom hogy nagyon szeret hollótollal írni. — De hogy le fog az engem majd hordani, ha meglát!

— Ön úgy tesz, mintha örülne annak a szidásnak előre, a mit kapni fog tőle.

Digitized by Google

A peregrinus elkomorodott e szóra.

— Lássa ön; ez az egyetlen ember a világon, a ki úgy szólt hozzám mindig, mint emberhez; igaz hogy szid, fedd, dorgál: — de nem csufol, mint más.

E nehány szóban volt elmondva a szegény Susnak egész élet fátuma.

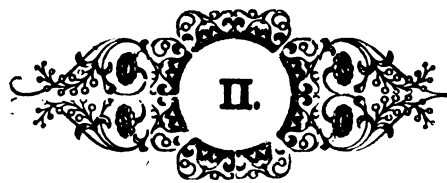
Azzal elhagyott; bocsánatot kért, hogy nem kisérheti a gyorskocsi járását; de neki előre kell sietni, mert még nagy út vár reá.

Nagyobb is várt reá, mint gondolta; az úton kegyetlen hózivatar lepte meg s oda fagyott.

Tehát még sem láthatá meg újra kegyetlen szigorú professorát, a kitől olyan jól esett volna neki még egyszer szidást hallani.

Elébb meglátta azt a boldog világot, a hol a bölcsek tudománya s a bolondok bolondsága egyforma füst és pára.

Digitized by Google

A BIZEBÁN.

A szultán siketnémáit nevezik így.

Egyszerű a mesterség, a hogy a siketnémákat szerzik. Golgondában egy pár száz ember foglalkozik vele. Szegény emberektől, kiknek sok gyermekük van, összevásárolják tíz húsz rúpiáért, minőség szerint, a gyermekeket egy éves korukban, a mikor még nem tudnak beszélni.

Azután valami növényekből készített maró nedvet töltenek a füleikbe, a mitől azok tökéletesen megsiketülnek.

Két harmada a gyönge porontyoknak el szokott veszni ebben a műtételben; azért a

Digitized by Google

megmaradt rész, mire eladható állapotra növeltetik, nagyon is drága.

A nyomorult teremtés, miután hallását elveszté, beszélni nem tanulhat meg, s néma marad s minthogy süket és néma, annál fogva egészen idegen is a világban, melyben jár és semmi tárgyat, mit maga körül lát, nem tud magában megnevezni. Ember, a kinek nincsen lelke.

Ezek a lélek nélküli emberek tehát nagyon keresett czikkek a szerályban.

Ők vannak mindig a szultán körül, ők szolgálják legtitkosabb szobáit, ők őrzik legrejtettebb iratait s keze alatt vannak, midőn a vezérekkel tanácskozik.

Hiszen ők nem hallják, a mit más beszél; nincs fogalmuk szavak értelméről, nem értik, mit jelentenek azok a kanyargó betük, miket szemeik láttára irnak: nincs lelkükben a leírt szónak megfelelő gondolat; és nem szólhatnak senkinek a felől, a mit szemeik láttak.

Ezek a nyomorult bizebánok.

Hanem azért biborba, selyembe öltöztetik öket, öveiken gyöngyfüzéreket viselnek, s a szultánasztaláról visszakerült tálak maradékaiból lakomáznak s átalán igen nagy kegy-

Digitized by Google

ben részesülnek. .... Mint a majmok, mint a papagályok, miket nagy urak játékul tartanak szobáikban.

Nem is tanitják e lélekfosztott alakokat semmire, mihez emberi lélek szükséges. Őrt állani, helyéből meg nem mozdulni, kezébe adott tárgyat a mutatott helyre vinni, a szultán körmeit vékony hegyes vésővel lemetélni, turbánja tekercsét felkötni : ennyi az egész tudomány, a mire őket szoktatják. A hogy egy kutyát szokás megtanitani arra, hogy szolgáljon, s a neki vetett tárgyakat hordja ura után.

III. Mustafa szultánnak volt még trón örökös korában egy kedvencz bizebánja : a többieknél szelidebb, szánalomra méltóbb. Azokban a nagy olajszínü szemeiben annyi eszmélet, annyi érzelem látszott meg: milyen kár érte, hogy nem tud sem érezni, sem gondolkozni. Neve neki sem volt, mint a többi bizebánnak. Mire volna egy siketnémának a név? úgy sem hallja, ha megszólítják.

A bizebán rendesen eunuch is; a szerály belsejébe járhat. Mustafa sokszor küldött testvérének, a szép Salihának bizebánja által azon dudaimokból, mik a szerály kert-

Digitized by Google

jében teremnek, s miknek az a szomorú történetük van, hogy a szultán egy érett dudaim ugorkát nem találva a helyén, miután izoglánjai nem vallották meg, hogy ki ette azt meg? hét izoglánnak felhasította a gyomrát: szerencsére a hetedikében megtalálták a dudaimot, különben hétszázét is felvágatta volna.

A szép Saliha olyan jószivü teremtés volt; látta, hogy testvére bizebánja milyen szelid, nyájas fiu s nem restelt vele enyelegni, néma játékkal kérdezgetve töle mindenfélét, a mit a bizebán olyan hirtelen felfogott. A szép Saliha úgy sajnálta ezt a szegény fiút: miért nincsen ennek lelke?

Egyszer a szép Salihának az a gondolatja támadt a cziprusok berkében sétálva, hogy nem lehetne-e egy ilyen elrablott lelket vissza adni elevenholt gazdájának?

Ha megmutatná neki valaki a betük sorozatát, s azután mutatna neki egy ismeretes tárgyat s annak a nevét a betükből összeállítaná előtte, nem ismerné-e meg ez által lassankint az egész világot?

Saliha megkisérté ezt a játékot. Ez csak kellemes szórakozás lehetett ránézve, a szerály egyhangú magányában; hallottuk már

Digitized by Google

hirét, hogy hosszú fogságba zárt rabok pókokat hogy tanítottak meg énekszóra tánczolni; és mivel volna a szerály fogsága kellemesebb a bástyákénál s miért ne volna egy siketnéma olyan háládatos, mint egy pók?

Salihát az első kisérlet után meglepé a bizebán lángeszü felfogása. Egyszeri mutatásra megérte mindent, az alphabet minden betüjét letudta rajzolni a földre első áttekintés után s a mi tárgy nevét egyszer elolvasá, többet el nem felejté.

Az első siker még többre buzdította Salihát. Hátha beszélni is lehetne a bizebánnal? Hogyan? beszélni? Igen, és pedig úgy beszélni, hogy azt más észre ne vehesse : — a kezek által.

Az emberi kéznek öt újja van; ez öt újj lefogása és kinyújtása annyi változatot ad, a mennyi az alphabeth minden betüjének megfelel. Igy egyetlen egy kéz mozgásával egész szavakat leirhatni, miket csak az ért, ki e titkos jegyeket ismeri.

A játék bámulatosan sikerült. A bizebán rövid időn tulajdonává tette e néma beszédet s Salihának sok mulatsága volt vele, midön olyan dolgokat kérdezhetett meg töle, mikről

Digitized by Google

testvére azt hitte, hogy azokat senki sem tudhatja, s aztán kötődhetett Mustafával; azt állítva, hogy mind e titkokat a bűbájos kabbalisticus táblákból tudta meg róla.

A bizebánra ki gyanakodott volna? hiszen ő süket és néma.

Azonban Mustafa herczeg ozmán császár halálával trónra került s az ifjúi tréfák helyett az a gond nehezült vállaira, hogy a török birodalom kormányát viselje.

A török birodalom nagyon roskadozott már akkor, mig ellenségei köröskörül mind megnőttek.

Volt akkor egy nagy embere az országnak, Raghib basa, kinek erős keze még egy ideig fentartá a roskatag trónt. Ő volt az, ki Egyptom lázadó fejedelmeit letörte, s a tartományt a padisah lábaihoz hajtá

Raghib basa nem csak hős volt a harczban, hanem hírhedett költő is, s nemzetének legnagyobb tudósa, kit a későbbkori írók, mint államférfit „vezérek főnökének“ (Szadrul vezira) mint írót „Rumélia költői fejedelmének“ (Szultani Suari Rum) neveznek, kinek roppant munkájában a „Zezinet olulum“-ban, (tudományok hajója) mind azon

Digitized by Google

kincs össze van gyüjtve, a mit kelet költői a pusztában, az oázoknál, szétszórva hagytak; ő emelte azt a pompás könyvtárt, mely nevét viseli, és mellette a gazdag medresszt, magasabb tudományok számára, és az imaretet, szegény tanulók táplahelyéül, ott állott ez örök emlékek közepett a csorgó szökőkút mellett a turbech, mely a halhatatlan alapító sírját nyomja.

De mit beszélünk sírról és halhatatlanságról; hiszen Raghib basa még él és halandó ember; hiszen Mustafa szultán idejéről van szó, arról az időről, mikor még a szép Saliha arcza fris volt, mint a hajnal előtt kinyílt lotus virág szirma.

Mustafa szultán nem tudott nagyobb jutalmat adni Raghib basának, mint a midőn őt testvére kezével megajándékozá.

Raghib basa jellemzésére nem mondhatnék többet, mint azt, hogy ötvenkilencz esztendős volt, midőn Salihát nőül vette; és még is úgy szerette őt az asszony, hogy midőn férje meghalt, megtébolyodott utána.

De ime újra halálról beszélek, pedig Raghib basa még él és uralkodik, nem csak a mozlimek felett, hanem a mozlimek uralkodó-

Digitized by Google

ja a padisah felett is; kinek szivét teljesen meghódítá az által, hogy még gondolatjait is kitalálja.

Ezt a szó teljes értelmében kell venni.

Mustafa szultánnak szokása volt este addig le nem feküdni, a míg egy nagy smaragddal rakott tábláju könyvbe be nem írta az elmult nap eseményeit s saját szíve érzéseit, gondolatjait. Ennek a könyvnek egy saját kis szobája volt, a melybe azt a szultán saját kezével szokta bezárni, és még azon fölül a bezárt szobában örködött a könyv felett a kedvencz bizebán, ki reggelig be volt oda zárva.

Ki jöhetett volna arra a gondolatra, hogy a siketnéma olvasni tud? és az olvasott sorokat tovább tudja adni másnak?

Ama kis szobának volt egy kerek szelelő ablaka, mely a Khasz oda mecsetje felé nyílt, azt pedig úgy eltakarta a kígyós folyosó, hogy épen csak a szerály mecsetjéből lehete oda látni.

Minden este, midőn a szultán az utolsó imára megjelent a mecsetben a szultánával, szokás volt, hogy a mint szobájából megindult, a murzim egy kis csengetyüre, melynek nyelve nem volt, hétszer ráütött egy ka-

Digitized by Google

lapácsesal; arra a mecset előtt álló imám kiáltá; „Ahamdu lillahi Rabbil alemün!“ (Istentől jő a kegy, ő az úr minden felett). Erre mindenki leborult arczra és úgy maradt mind addig, mig a szultán a mecset ajtajához nem ér, midőn az imám újra kiálta : „Allahú ekbér!“ (nagy az Isten) s erre fölkeltek a földrül.

Ez általános földreborulás rövid időköze alatt ott a khaszoda kerek ablakocskáján egy kéz szokta magát kidugni, mely mind addig mig az imám másodszor nem kiáltott, a legcsodálatosabb billegtetéseket követtet el újjaival; s azután ismét sebesen visszahúzódott.

Senki sem vehette azt akkor észre. Hanem a mecset ajtajában térdepelve vigyázott e titkos jegyekre Saliha, s azoknak betüiből megtudott mindent, a mit azon este a szultán naplójába beirt, s még azon éjjel megmondta férjének.

Raghib basa pedig bölcs férfi volt, a ki a titkoknak hasznát tudta venni. Ez úton kiismerte ellenségeit s el tudta őket távolítani útjából; megtudta a szultán vágyait, s megelőzte őket, a mi jót tett, azt mind a szultán

Digitized by Google

nevében tette; a fényt, dicsőséget, mit ő szerzett, mind neki engedte; s még azt is elhitette Mustafával, hogy ő uralkodik, pedig a gyönge lelkű fejedelem csak festett báb volt lángeszü fővezére kezében, ki nevét engedte hangoztatni olyan tettek után, mikért kezét sem emelte föl.

Raghib mindenért, mit saját maga tett, egekig magasztalá a szultánt; költeményeiben dicsőité őt azon nagy tetteiért, hogy a vezére által teremtett hajóhadat, fegyvertárt kegyeskedett megtekinteni, s bölcsnek nevezte őt, mivelhogy országának jövedelme hat millió piaszterral szaporodott, a mi az ő érdeme volt.

És azt nem csak Törökországban tudták, hanem egész Európában, hogy nem Mustafa uralkodik Sztambulban, hanem Raghib vezér, csak Mustafa nem tudta azt.

Egyszer megmondták azt neki Raghib ellenségei; Hamil basa, Bahír Mustafa és Mohamed Emin, kik irigylék a nagy vezér hatalmát. Megmondták a szultánnak, hogy őt csak gúnyra nevezi uralkodójának Raghib, mert nála nélkül tesz mindent s

Digitized by Google

úgy intézkedik az ország sorsa felett, mintha ő maga volna a padisah.

Ime most is a gyaurok egyik fejedelmével szövetséget kötött a szultán tudta nélkül. A szövetség hasznos volna ugyan, mert a többi hitetlen ellenségek romlására történik, de azt ne merészelje ura tudta nélkül tenni a szolga, a ki csak por az ő ura előtt.

Nagy Fridrik, a poroszok királya volt az, ki Raghib vezér lángeszéhez bízva, őt szövetségre felszólítá s a szerződés már alá is volt írva.

Ha az létre jön, talán még egyszer felemelkedik Törökország holdja. Olyan szerencse volt ez, a mi csak egyszer szokott kínálkozni egy nemzet életében.

De Mustafa szivét fellázítá a gondolat, hogy ily nagy tettért nem hozzá, hanem vezéréhez fordulnak. A mint az árulkodók elhagyák, nem szólt senkinek egy szót is; hanem előhozatá a bizebánnal naplókönyvét és beleirta abba, a mit szivében elgondolt.

Azzal bezárta a könyvet és a siketnémát s ment az esteli imára.

Ebben az órában a khaszoda ablakában

Digitized by Google

megjelenő kéz e szókat jelenté a figyelmező Salihának.

„Raghib fuss! Szultán tudja leveledet porosz királyhoz; holnap megölnek. Irásaidat elveszik!“

Mustafa szultán nyugodt szívvel tért vissza hálószobájába a mecsetből ájtatos imádkozása után. Gondolá, hogy titkát egyedül ő maga tudja még. Holnap reggel fogja csupán elküldeni a bosztandzsikat Rhagibért, a kik a nagyravágyó vezér fejével térendnek vissza.

És ime a bosztandzsik, a kik másnap a szultán parancsával siettek Raghibhoz, hogy öt megöljék; holt embert találtak helyében; a kit meg nem öl többé senki.

Asztalán előtte egy levél feküdt, mely a szultánnak volt czímezve, bársony boritékba téve.

Azt elvitték a szultánhoz azzal a hírrel, hogy Raghibot halva találták.

A szultán ezt olvasá a levélből.

„Mustafa. Az Isten különös csodatételei által nekem ez éjjel tudtomra adá, hogy te engemet meg akarsz ölni, mivel a poroszok ki-

Digitized by Google

rályával az ország javára tudtodon kívül szövetkeztem. Én nem futottam el a halál elől, hanem megelőztem azt; hatvanöt éves vagyok, eleget éltem, hogy meghaljak, és eleget, hogy el ne felejtsenek. Az iratokat, miket nálam találni vélsz, mind elégetém. Te lássad, hogy mit cselekedtél országoddal? A próféta színe előtt majd megvitassuk a többit. — Raghib.“

A szultán elzsibbadt a bámulat és ijedtség miatt. E titkot mi egyedül lelkében volt elzárva, hogyan tudhatta meg más?

Vádolta vele a dzsineket, az indu szemfényvesztés varázslatát, a magától író tollat az álomlátásokat; — csak a mi hozzá legközelebb volt, arra nem gondolt: hogy a néma is tud beszélni.

A gyaurok nagy fejedelme Frigyes, midőn Mustafa szultán maga akarta a megkezdett szövetkezést újra összekötni vele, azt felelte neki, hogy: „egy okos embere volt Törökországnak, az meghalt; bolondokkal pedig nem közli tanácsát“, s Mustafának meg kelle érni azt a megaláztatást, hogy az a nagy fejedelem ki az ő szolgáinak egyikét szövetségé-

Digitized by Google

re méltatá, vele, a minden hivők urával, a királyok királyával szóba sem ereszkedett.

Mustafa sokszor megsiratta azután Raghibot, s lassankint egészen bús komorrá vált attól a gondolattól, hogy legrejtettebb titkait hogyan tudhatják meg mások?

A bizebán ez eset után megszünt Salihát értesíteni a szultán titkairól. Nem volt kiért tegye azt többé?

Hanem rövid időn egymás után látta három nagyvezér levágott fejét a szerály kapujában ezüst tálczára kitéve.

Először jött Hamidé, kinél csak hat hónapig volt az ország pecsétnyomója, ezt megölték együgyüsége miatt „ki alatt a kronika iró szerint, sem jó, sem rosz nem történt az országban.

Utána jött Bahir Mustafa feje. Ezt levágták kegyetlenségei miatt.

Harmadik volt Mohamed Emin nagyvezér, kit megöletett a szultán, mivel gyáva volt a harczban.

Mustafa sírt mind a három nagy vezér halálán; siratta — de nem őket hanem a felejthetlen Raghibot, a ki oly bölcs volt, oly derék és olyan vitéz. Mindenik nagy

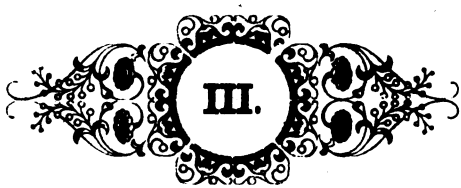
Digitized by Google

vezérének levágott feje Raghibra emlékeztetéöt.

A bizebán pedig nevetett magában. A süketnémák nevetni is tudnak, mikor egyedül látják magukat.

Csak ő tudta hogy mi történt?

Digitized by Google

AZ ÉN GALAMBOM NEM VÁLT PORRÁ.

Somberek felső magyarországi falu; még a mappán is ugy el van rejtve erdők, hegyek közé, hogy alig vehetni észre.

Nem is venné észre senki, ha két nevezetessége nem volna: egyik egy kis kék patak, melyik a hegyoldalból fakad, másik pedig a völgyi hüs levegő.

Az a „kék“ melléknév pedig nem valami közönséges epitheton, a minővel a költők megszokták tisztelni a kisebb és nagyobb vizeket; hanem valóságos szine annak a pataknak; olyan szép világos kék, hogy indigo helyett festeni lehetne vele. Hanem azt persze senki sem teszi, mert az a fonálnemünek nem válnék

Digitized by Google

egészségére. Azonfelül pedig az a tulajdonsága van a kis pataknak, hogy a mi vasdarabot belevetnek, pár nap alatt annak a felszine egészen rézzé változik.

A patakocska olyan hegyek menedékein szivárog keresztül, a mikben sok rézgálicz termelődik, ettől kapja szép ultramarin szinét, s a belevetett vas metamorphosisa is e természeti erőktől ered.

A másik nevezetesség, a völgyi saját hüs levegő ismét annyiban méltó a feljegyzésre, hogy soha annyi kedélyháborodottat, őrültet, monománt egy-egy vidéken nem találni, mint ebben a kis faluban. Lehet, hogy a levegő az oka.

A szép világos kék patak, mely gáliczkristályokkal körül rakott medrében zöld mezők, szürke sziklák között szalad végig; sötétkék tócsákat képezve, a hol mélyre talált, s zöldre festi a sárga virágot, mely a ráhajló fákról beléhullt; — s az a sok ödöngő alak, a ki uton utfélen búskomoly arczával, érthetlen szavával megállitja a szemközt járót; nagyon meglepő lehet az idegenre nézve; az ottlakók már ezt nagyon megszokott dolognak tartják, s meg sem állnak a keskeny fahidon, hogy

Digitized by Google

lebámuljanak abba a kék viztükörbe, a mi olyan csudálatos kék emberképeket mutogat a belenézőnek, vagy hogy feltartózhassák magukat ama furcsa vén anyóka bohóságaitól, a ki ott az út mellett üldögél a Jézus kép alatt és fonogat, fonogat magában, nem is szól senkinek; csak ha valaki megszólítja, annak felel annyit:

„Az én galambom nem vált porrá!“

Az aztán mindegy neki, jó napot köszöntött-e valaki, vagy azt kérdezte, merre az út? ö mindenre azzal válaszol: „az én galambom nem vált porrá!“

A falubeliek persze nem sokat törődnek vele: az ö galambja akár vált porrá, akár nem; hanem egy idegen utazó (mi lehetett volna más, mint vándor diák?) kiváncsi volt egyszer megtudni, hogy mi szüksége van erre a vigasztalásra a világnak, a mit amaz öreg ném ber jó időben, rosz időben elmond boldognak, boldogtalannak?

Ez volt a mese.

Az a vén anyóka tulajdonkép nem is anyóka, hanem csak vén leányzóka, a ki valahogy elkésett a férjhez menéssel, azután min-

Digitized by Google

dig kiebb-kiebb ment az időből; mig egyszer azon vette észre, hogy megőszült.

De nemcsak megőszült, hanem meg is örült; fekete haj szálankint ugy lett fehérré, gondolat szavankint ugy lett háborulttá, hogy maga sem vette észre; bele jutott, benne volt — vénségben és tébolyságban; a míg utoljára nem maradt hajában egyéb szin mint fehér, fejében egyéb gondolat, mint „az én galambom nem vált porrá.“

Régen, régen, fiatalsága idejében két kérője volt a lyánynak: szép lyán volt, azt mondják: — ki tudja? Az egyiket szerette, a másikat nem.

A melyiket szerette, az jó szelid fiu volt: a másik szilaj, hirtelen haragu legény. A leány mindig féltette vőlegényét elutasitott vetélytársától, s kérte nagyon, hogy mindenütt kerülje ki.

Már ki volt tüzve a menyegző napja: előtte való este elvitte a jegyajándékot menyasszonyához a vőlegény, egy tarka kendőt, egy sor kláris gyöngyöt; egy pár pillangós czipőt; meg négy ezüst tallért egy tulipántos ládába elzárva.

Hanem azt még akkor a menyasszonynak

Digitized by Google

sem volt szabad tudni, mi van abban a ládában? a vőlegény megmutatta neki a kulcsot, s ismét visszadugta mellényzsebébe : majd felnyitja holnap — s azzal elvált a leánytól, s hazament a szomszéd faluba, a hol anyja lakott; másnap a násznéppel visszajövendő.

Másnap a nászném helyett a vőlegény anyja jött el, kérdezni, hogy hová lett a fia?

Innen elment, haza nem érkezett, egy-két ember még találkozott vele az uton, a falu végén, azontul nem látta senki. Elveszett nyom nélkül.

Keresték erdőn mezőn : sehol sem találták; semmi vérnyom, vagy elveszett öltönydarab, vagy ujon ásott föld nem árulá el : ha megölték-e ? s hol ölték meg ?

Mikor aztán megunták a keresést, akkor felhagytak vele, s látott minden ember egyéb dolga után.

Csak a menyasszony nem tudta öt elfeledni. Mikor már az ismerősök letettek a keresésről, ő még akkor is bolyongott erdőn, mezőn, falevelek között, pázsit alatt keresve kedvese nyomait, a ki oly hirtelen eltünt, a ki valahol fekszik a föld alatt és lassankint válik porrá s

Digitized by Google

talán nem is tudja, mikor kedvese elmegy fölötte.

Mikor már ez igy tartott vagy esztendeig, egyszer kedvesének vetélytársa találkozik vele, s nem állhatta meg, hogy azt ne mondja neki :

— Ne keresd olyan nagyon: a te galambod nem válik porrá soha.

Ezen a szón vesztette el a leány ép eszét.

Elébb csak magában mondogatta azt; azután mások előtt is, utoljára egyéb szót sem mondott csak ezt.

Kivitte azt a ládát, a mibe jegyajándéka volt zárva oda a legutolsó gunyhóhoz, a hol vőlegényét utoljára látták, ott kiült rá az utfélre s ott fonogatott ingrevalót kedvesének, hogy majd mikor visszafelé jön az uton, őt munkában találja; mert vissza kell annak jönni; hiszen ő nem vált porrá.

Ott fonogatott azután egyik évről a másikra; azzal a fonállal a mit ujjai közt keresztül bocsátott, ha hetedhét országban lett volna is, utol lehete már érni vőlegényét.

Sokszor volt éhes, sokszor volt rongyos : abban a tulipántos ládikoban kellett ruhának, pénznek lenni; de azt soha fel nem engedte

Digitized by Google

nyittatni: az ő galambjánál van annak a kulcsa, majd előjön az és kinyitja, mert ő nem vált még porrá.

Ezen aztán sok idő elmult; más ember egy-ivásu korból régen elhalt a vén menyasszony mellől, hanem az örültek sokáig élnek.

Egyszer a kék patakon átvezető híd is megadta magát az időnek, gerendái elporhadtak, s ujat kellett helyette csinálni: hogy az uj tartósabb legyen a mostaninál, egy hidlábat akartak közepén leverni, s e végett a patakot nehány napra felszoritották gátakkal a hegyek közé, hogy tócsáit lecsapolhassák.

A mint a kék gáliczos viz lassankint leszivárgott a mederből, a hid alatt, a mély sötétkék tócsából egy hosszu tuskó kezdett kimeredni, egészen köröskörül bevonva szögletes gálicz kristálykákkal.

— Nézzétek — mondának a munkások — ez a tőke egészen olyan, mint egy ember.

És nagy oka volt neki emberhez hasonlitani, mert az egy hulla volt; ki tudja hány év óta a viz fenekén, mely idő alatt a csodahatásu viz kék jegeczczel vonta be külsejét sajátszerü múmiát csinálva belőle.

Derekára egy nagy kő volt kötve, az tar-

Digitized by Google

totta lenn a viz fenekén. Bizonyos volt, hogy ezt meggyilkolták s ugy rejtették ide; ugy maradt meg épen annyi idő óta. Az érczes viznek nincsenek férgei, halai.

Az arcz vonásai is mind kivehetők voltak még, olyan jól megmaradtak kristály boritékuk alatt, csak a haj és a bajusz szálak voltak csodálatos kék kristályvirágokkal boritva; hanem a ki ez arczra ismert volna, olyan ember már nem élt.

Csak egy nyomorult teremtés sikoltá el magát öröm és ijedség miatt, midőn a különös múmiát targonczára téve, négy férfi végig vitte az uton: a vén balga leány ott az utfélen.

Még ő ráismert e vonásokra, ilyen kéken kristályzott ragyogvány alatt is. Talán ilyennek is képzelte őrült fejében a túlvilágról hazajövőket; kék mennyországból, kék orczával, kristály zúzmarával bajuszán, üstökén.

— Ez az én galambom. Az én galambom nem lett porrá!

Nem akartak hinni az őrültnek, hanem ő benyult a mumia mellényzsebébe s megtalálta benne a ládakulcsot. Most már rézkulcs volt az; egészen átváltozott más érczczé. Hanem a

Digitized by Google

láda zárába most is tökéletesen beillett, s felnyitotta azt.

A ládában most is ott volt a tarka keszkenő, piros papucs és a négy tallér.

Az a kristályos hulla csakugyan az örült lyány vőlegénye volt. Jól mondá, hogy nem vált porrá.

A vetélytárs, a ki számot adhatott volna erről, ő maga rég megadta magát a sírok férgeinek; vált igazán porrá s ki kérne számot a portól?

A másikat is eltemették, hogy végezze vele munkáját a természet.

Az örült leány azóta nem szólt semmi szót mást, csak ezt az egyet:

Az én galambom nem vált porrá.

Digitized by Google

I LOVE YOU.

(Egy gyilkos nő vallomásaiból).

. . . . Hét éves voltam, midőn anyám meghalt.

Tizennégy éves koromig nevelő intézetben tartottak; ki fizette ott értem a nevelési díjat? azt soha sem jutott eszembe tudakozni. Mondták, hogy van egy nagybátyám, anyámnak valami távoli rokona Sz**úr; ez kezeli vagyonomat s gondoskodik tartásomról.

A mennyire nevelőintézetben a fényüzés lehetséges, én úgy voltam tartva, hozzá szoktam, hogy mindig szép ruháim, finom fehérneműim legyenek; zsebpénzem elég volt, név napomon és ünnepeken mindig ajándékokat kaptam, egészen el voltam kényeztetve.

Digitized by Google

Mikor tizennégy éves lettem, azt mondták, hogy nagybátyám haza kíván, s ezentúl saját házánál fog tartani.

Én előre örültem e változásnak. A nevelő intézet kimért napirendjét, szük diaeteticus életmódját, szigorú felügyeletét örömest cseréltem fel egy kényelmes otthonnal, hol egy kényeztető nagybátyán kívül senkivel sem kell törődnöm. Annak pedig, előre elgondolám, mennyire kedvét fogom majd keresni. Ő bizonyosan valami jókedvü nyájas öreg úr, a ki szereti, ha ősz hajszálait simogatják, estenkét papucsait ágyához készítik, theáját megfőzik, szája ízét eltalálják. Én nem tudom, honnan jöttem ezekre a gondolatokra? annyi bizonyos hogy így gondoltam.

Pompás hintó jött értem, vállrojtos inas segített felülnöm; én arra gondoltam, hogy nekünk okvetlenül gazdagoknak kell lennünk. Egyik nevelőnő elkisért odáig.

A hintó a város legfényesebb utczáiba vitt; egy elegans ház kapuján hajtatva be, mely előtt prémes kapuőr állt; a lépcső, melyen felmentünk, pokróczczal volt behúzva; az első emelet elzárva a többiektől; egyéb

Digitized by Google

lakosság más lépcsőn járt fel. Minden úgy a hogy urak szokták.

Az előszobában a komornyik várt ránk, az felnyitá előttünk a terem ajtaját s udvariasan kért, hogy foglaljunk addig helyet, míg a nagyságos úr ki fog jönni.

Egy pillanat alatt végig járták szemeim a szobát; minden meglepő volt reám nézve, a bútorok tarka eres fából, székek, pamlagok nyomtatott bársonynyal bevonva; különös faragványok ismeretlen kövekből; a boltozatról üvegprizmákkal rakott csilárok függtek, emlékezem reá, hogy e perczben arra gondoltam, milyen pompás tánczestélyek lehetnek azok, midőn azon csilárokat felgyújtják.

Most a mellékterem ajtaja nyílt, s én felkeltem helyemről, hogy várt nagybátyámnak eléje siessek. Szivem dobogott, nem tudva, minő arczot fogok látni? mennyire lesz az hasonló ama nyájas kedves öreg úr képéhez, a kit magamban képzeltem?

A látás megdöbbentett. A valóság épen nem közelité meg ábrándomat. A várt nyájas öreg úr helyett, félig ősz, félig kopasz fővel; — egy fiatal férfi lépett elém; magas, karcsu alak, sápadt, hideg arcz, szenvedélytelen kék

Digitized by Google

szemek, szőke szakálla állán simára leborotválva; viselete úrias és elegans.

Én annyira meg voltam lepetve, hogy nem mertem közelebb lépni hozzá, nem akartam őt elismerni nagybátyámnak.

A nevelőnő azonban odavezetett hozzá, s mondta, hogy üdvözöljem Sz**urat.

Erre ő is megfogta kezemet s hidegen megszorítva, mondá csendes, szelid hangon, melynek lágysága szinte szomorúvá tette az embert.

— Kedves Jenny; ezentúl itt fog ön lakni; Szálli kisasszony majd elvezeti kegyedet szobájába, s rendelkezésére fog állani.

Azután a nevelőnének köszönte meg a velem tett szíves fáradozásait s mint észrevettem egy csomó bankjegyet takart kezkenőjébe, és ezt oly gyöngéd kimélettel tevé, hogy alig lehetett volna különben észrevenni, ha a nevelőnő hálálkodása el nem árulja az ajándékot.

Szálli kisasszony kire nagybátyám rábízott, negyven és ötven között lehetett akkor; de nem látszott annyinak, szép fekete haja és piros orczája volt, ha mosolygott, fehér fogsora látszott, s én még akkor nem tudtam, hogy ez mind hamis is lehet.

Digitized by Google

Nagybátyám igen parancsolólag viselte magát irányában; meghagyta neki erősen, hogy ügyeljen rám; mutassa meg a kertet, a szobákat; tegye a zongorára hangjegyeimet; három órakor vigyen ki kocsikázni a városligetbe, félötre itthon legyünk ebédelni, — ha addig valami kell, adasson fagylaltot a szakácscsal, de ne legyen közte vanilia, mert az fiatal leányoknak nem jó; estére, ha opera, vagy népszínmű lesz a színházban, elmehetünk a páholyba.

Én magamon kívül voltam örömömben. Futottam kezet csókolni nagybátyámnak! ő engedte azt. Valóban úgy viselte magát irányomban, mintha ötven évvel vénebb volna nálam; — pedig csak tízzel volt öregebb.

Ő eltávozott; én pedig siettem végig járni a pompás szobákon, összevissza bámulni mindent; Szálli kisasszony mindent megmutogatott, még a zárva tartott ezüstnemüeket is, bevezetett nagybátyám szobájába, segített elrakosgatni a sok irást az asztalon; és magasztalt, hogy milyen okos vagyok, ha az irásokon megismertem : ez német, ez franczia, ez számadás. Azután zongorához ültem, Szálli kisasszony el volt ragadtatva játékomtul, hogy ő

Digitized by Google

soha sem hallott annál fölségesebbet; mikor elhagytam, minden körmömet megcsókolta a kezemen s azt mondta, hogy aranyba kellene azokat foglaltatni. A szobalyánnak azt mondta hátam mögött, de úgy, hogy én is jól hallottam: „valóságos angyal, olyan szép mint egy angyal".

Napestig nem szünt meg dicsérni; akármit tettem, mondtam, az mind rendkivüli bámulatos csodatett és szó volt előtte; ha valamit kértem tőle, azért futott; ha valamiért mosolyogtam rá, kezet csókolt, s végtelen boldognak vallá magát, hogy nekem szolgálhat.

Ebéd idején hárman ültünk az asztalnál; nagybátyám, én és egy öreg, hallgatag úr; mint később mondák, nagybátyám házi ügyvédje. Szálli kisasszony csak reggelinél szokott az asztalhoz ülni; ebédnél, nem tudom maig sem miért? soha sem volt ott.

Az ebéd felett sok minden közönyös tárgyról folyt a szó nagybátyám és ügyvédje között, a mik nem érdekeltek; nagybátyám annyit gondolt velem, a hogy egy gyermekkel szokás: megtanított, hogyan kell az osztrigát felnyitni és kihörpenteni? mit szedjek le a sardináról? a granátalmát hogy facsarjam po-

Digitized by Google

haramba. Ebéd végén megkérdezte tőlem, ha nem maradtam-e éhes, azzal elbocsátott Szálli kisasszonynyal, hogy öltözzünk színházhoz; mert épen Ernánit adják; a mit én végtelenül szerettem s magam is tudtam zongorán játszani belőle.

A szinház egészen boldoggá tett; dalolva, tánczolva futottam fel a lépcsőkön, midőn haza értünk s kétszer is megcsókoltam nagybátyám kezét, s kedvem lett volna öt megölelni, ha oly végtelenül hidegen nem tekintett volna rám.

Három idegen férfi volt még nála; kik vele együtt theáztak, azoknak bemutatott, mint unokahugát.

Egyik közülök ismert.

— A kis Jenny? Ej be megnőtt a nevelőintézetben. Lehet már hét éve, mikor láttam.

— Valóban hét éve. A gyermek felnő; — monda nagybátyám.

Azzal kártyázni kezdtek. Valami nagyon hallgató játékot, úgy gondolom whiszt volt. Én oda támaszkodtam nagybátyám székének s néztem hol a játékot, hol az ő arczát. Úgy illett egymáshoz mind a kettő. Olyan nyugodt, szilárd volt arcza, oly tekintélyes minden vo-

Digitized by Google

nása fiatalsága daczára; mentül tovább néztem reá, annál jobban tetszett nekem, úgy szerettem volna — leánya lenni.

Az első játék végével hozzám fordult, megsimogatá fejemet s nyájasan szólt.

— Jenny, már most elbocsátom alunni.

Én azt hittem, hogy megakarja csókolni homlokomat s odatartottam fejemet hozzá; ő azonban elfordult és tovább osztotta a kártyát.

Engemet Szálli kisasszony szobámba vezetett és segített levetköztetni. Minden olyan kedves volt e kis szobában; nappal rá sem értem azt úgy szemügyre venni, mint most lefekvés előtt; ágyamon fehér csipkés függönyök; asztalom rakva ezüst pipere szerekkel, éji asztalkámon metszett kristályokban ivóvizem, mellette ezüst csengetyüm, mely Szálli kisasszonynak szól; másik csengentyü a szobalyányokat ébreszti; ennek himzett szalagja ágyamon belül függött; és a mi legkedvesebb volt, a fehér márvány kandalló leghátul, melynek széllyukain át most is vidám parázs fénylett elő; én odafutottam s egészen kitártam a kandalló ajtaját, hogy a vidám láng bevilágítá egyszerre kis szobámat.

E rózsavilágítás mellett szobám oldalfalán

Digitized by Google

egy kép tünt egyszerre szemembe, mely most úgy meglepett. Nagybátyám aczélmetszetü képe volt az. Épen oly hidegen, oly tartózkodva nézett onnan, mint valódi arcza.

Mikor lefeküdtem is, sokáig elnéztem ez arczot. Addig néztem, míg el nem álmosodtam. Le-lehunytam szemeimet s megint felpillantottam rá; a kandalló tüze el-ellankadt, homályba ejtve a képet, meg fellobbant, újra elém tüntetve azt. . . . . Még sem álmodtam felőle. . . . . .

Két évet töltöttem nagybátyám házánál ezután. Öröm, játék és mulatság közt telt el minden órám: nem volt ohajtásom, a mi teljesületlen maradt volna, mindenki alkalmazta magát szeszélyeimhez s iparkodott kedvemben járni. Egy elkényeztetett lyány minden játékszere közt legnélkülözhetlenebb egy hízelgő, engedékeny társalkodóné; egy nyomorult alárendelt személy, ki egy kis haszonért, egy kis kényelmes életért mindennap össze hagyja magát töretni tizszer s ugyanannyiszor ismét kényünk szerint ujra idomíttatni; ilyen volt nekem Szálli kisasszony. Hagyta magát szidatni, ha rosz kedvem volt; dicsért, mikor rosz színben voltam; s együtt nevetett velem, ha de-

Digitized by Google

rültnek látott, akár volt rá oka, akár nem; mindent sietett megtenni, a mit rábiztam s ha azután a másik perczben megbántam azt és szidtam érte, miért tette; kezet csókolt s elragadtatással mondá, hogy mennyire illik nekem a harag; milyen szép vagyok, mikor indulatba jövök.

Nagybátyám volt azonban, a ki legjobban kedvemben járt. Nem mult el tőle semmi alkalom, melyen valami kellemes meglepésben ne részesített volna. Szobám mindig tele virággal, pipereszekrényemben új ékszerek, ruháim a legpazarlóbb divat szerint; a madaraknak, házi állatkáknak bolondja voltam; ő majd egy pár elválhatatlant, majd egy kis kapuczinus majmot lopott be szobámba, míg én távol voltam; úgy, hogy be sem zártam ajtómat, sem szekrényeimet, mert tudtam, hogy valahányszor hazamegyek, mindig valami ujat, meglepőt fogok ott találni: a második év farsangján fényes estélyeket adott a kedvemért, mikben én úgy tetszettem magamnak a házi asszony szerepében, azt hittem, egészen értek már hozzá; viszont mi is meglátogattuk mások estélyeit, egy pár nyilvános dalidót is, a midőn én mindig nagybátyám karján léptem

Digitized by Google

a világ elé. Szép elegans férfi volt; s nekem úgy tetszett az a gondolat, hogy most sokan azt hiszik, hogy ő a férjem. Pedig nagybátyám.

Hanem egy bántott még is.

Minden szívessége mellett olyan hideg volt hozzám, olyan tartózkodó. Soha sem tegezett. Azzal a nyájas, de bizalmas részvéttel szólt velem mindig, a mivel egy orvos beszél betegéhez, vagy egy ügyvéd védenczéhez; pedig én úgy szerettem volna, ha jókedvü lett volna, ha lehetett volna vele enyelegni; tréfálni; ha lehetett volna szobájába bemennem, munkájában megzavarnom, bálokról, bohóságokról, Szálli tréfáiról beszélnem vele; ha lehetett volna töle megkérdeznem, miért oly szomorú mindig? miért oly hallgatag? ha beszélt volna nekem élete korábbi eseményeiről; én azt úgy elhallgattam volna hideg ködös estéken, a pattogó kandalló előtt; mellette ülve, tán épen azon a széken, melyen ő; s kezemet vállára téve és fejemet odahajtva az ő fejére. Olyan sokszor elképzeltem ezt így magamban, de soha sem mertem úgy tenni. Mikor mellette voltam, egy hideg tekintet, egy hideg hang úgy visszautasított, hogy kezéhez

Digitized by Google

sem mertem nyúlni. Pedig hiszen, gondolám, ki lehetne bizalmasabb meghittebb barátnéja, mint én tudnék lenni, a ki úgy szeretem, úgy becsülöm, a ki annyival tartozom neki.

Valahányszor évenkint az a nap előfordult, melyben házához kerültem, mindannyiszor este behítt magához s komoly, hivatalos hangon kért, hogy üljek le mellé, s vessek egy pillantást azon iratokba, a mik bizonyiták, hogy a lefolyt évben mennyi kiadást tett rám? Én elöször sem tettem azt, hogy végig nézzem, annyit láttam, hogy az összes szám a tizezresen felyül ment; a második esetnél pedig épen sírva fakadtam s kértem, hogy ne mutasson nekem számadásokat, mikor én tudom, hogy ugy is rendén túl tesz velem ennyi szivességet, a mit meg nem érdemlek s meghálálni nem tudok.

Sirásom nagyon meginditotta; felkelt, odajött hozzám, kért, hogy ne tegyem azt; az neki fáj, ha sírni lát. Én azonban tovább is szomorú maradtam; ö leült mellém s kérdezé, hogy miért vagyok oly lehangolt? Én bátorságot vettem magamnak arról beszélni, a mi szivemen fekvék.

— Mert nagybátyámnak nincs bizalma hozzám.

Digitized by Google

— Miből hiszi azt Jenny? kérdezé ő reszkető hangon.

— Mert mindig olyan szomorú, és nekem nem mondja meg, miért az?

Ő nem felelt rá semmit, csak merően nézett maga elé.

Én hirtelen odaborultam vállára s átfonva nyakát karjaimmal, hévvel unszolám, hogy vallja meg nekem, miért oly bánatos?

Ekkor rámnézett, valami olyan különös ragyogott szemeiben, a mit akkor nem tudtam magamnak kimagyarázni, mert ha tudtam volna, nem engedém magamat oda vonni keblére, derekamat átfüzni karjaival, lehelleténck arczomat érinteni.

— Az a bánatom van, suttogá hő hangon, hogy szeretek; és a kit szeretek; az nem tud róla semmit. . . . .

Az a hang, az a forró ölelés egy percz alatt világot vetett lelkembe, s az erősebb fény volt, mint hogy eszem elbirta volna; sápadtan, reszketve váltam ki karjaiból s mozdulatlan, gondolatra képtelenül ültem elötte a pamlagon.

Ekkor ő megfogta kezemet és azt mondá sebesen:

Digitized by Google

— Akarsz-e nőm lenni!

Én e szóra felugrottam helyemből s elfutottam szobámba, oly ijedten, oly kétségbeesve, mintha gyilkosok üldöznének éles késekkel; ott leültem az ablakba; azt hittem megfulladok.

Ez a percz iztóztatón felforgatá egész lelkemet.

A mennyire szerettem őt egy percz előtt; — nem annyira: — százszorta jobban gyülöltem most. Szeret engem! Nem úgy szeret, mint gyermeket szeretnek, hanem mint férfi szereti a nőt! .... Reszketett minden tagom e gondolattól. Oly irtózatom támadt tőle, hogy ha e perczben utánam jön, levetem magamat az ablakon át az emeletből.

Tehát minden jóságának, kedvezésének egy oka volt, egy eltitkolt, önző gondolat. Nem az az angyali magasság, a miben őt megszoktam látni magam előtt, hanem a mindennapi vágy tette őt oly szeliddé hozzám, nem szeretett, hanem szerelmes volt.

Óh milyen boldogtalanná lettem egyszerre ettől a gondolattól!

Mennyi nyugalmat adott az az ábránd,

Digitized by Google

hogy egy jó férfi őrködik felettem, ki engemet szeret, s kit én szeretnék atyámnak nevezni; — s mennyi borzalom támadt egyszerre azon rémeszmétől, hogy egy férfitol kell őriznem magamat, a ki szerelmes belém, s ki nejének akar nevezni, s a kit én gyűlölök.

Eddig minden este belefoglaltam öt imáimba, s ezentúl úgy kell róla megemlékeznem imáimban, mint arrul a roszrul a kitől őrizzen meg az Isten.

E naptól fogva soha sem feküdtem le a nélkül, hogy szobám ajtaját be ne zártam volna. Még Szállit sem engedtem magamnál aludni. Nem biztam már senkiben. Gyanakodó lettem egész életemre.

Különben senki sem vehette észre, hogy közöttünk mi történt? Azután is találkoztunk ebédnél, vacsoránál, a páholyban; ő ismét hallgatag volt, hideg arczot mutatott; és távol tartotta magát tőlem, mint az előtt.

Hanem Szálli még is észrevette, hogy velem valami változásnak kellett történni, s addig unszolt, míg kivallottam azt neki. Nem titkoltam előtte, hogy ez idő óta mennyire gyülölöm nagybátyámat.

Digitized by Google

Szálli semmit sem felelt ekkor; úgy látszott, hogy sokkal jobban meg volt rettenve, mint hogy nekem ezúttal igazat mert volna adni. Későbbi napokban egy párszor megkísértette nagybátyám előnyére elejtett szavakat intézni hozzám; azonban én oly ijedelemmel találtam ránézni, hogy abbahagyta, és többé nem kisértett.

Nem volt egy nyugodt órám ezentúl, nem volt semmi örömem többé. A mi máskor gyönyörűségemre szolgált, azt utálatossá tette előttem az a gondolat, hogy azt az örömet azért szerezte számomra egy ember, hogy szeressem érte; nem öltöztem, nem piperéztem magamat, borzadva attól a gondolattól, hogy ő szépnek fog találni, gyötrelem volt e pompás szobákban járnom azzal a tudattal, hogy ez mind az én tömlöczöm, melyben fogva tartanak, mint egy madarat.

Azt gondoltam végre, hogy nekem legjobb lesz megölnöm magamat.

Sokat gondolkoztam rajta, hogyan lehetne az? eszembe jutott minden eszköz, de mindannyi közt legjobban tetszett a méreg.

Elhatározám erösen, hogy mérget fogok bevenni.

Digitized by Google

A nevelő intézetben sokszor hallottam a nevelőnőtül, hogy vannak olyan szépítő szerek, miknek alkatrészei halálos mérgek; a jó asszony azért ijesztett bennünket azoktul, hogy valamikor használni ne találjuk. Ilyen méregnek mondá a herczegnővizet. Én egyszer rávettem Szállit, hogy szerezzen nekem ilyen szépségvizet. Ő nevetett, azt mondta, szép vagyok én a nélkül is; de azért csak megszerezte. Mikor kezemben volt a szer, este bezárkóztam szobámba, levelet irtam Szállihoz, melyben búcsút vettem töle s tudattam hogy miért akarok meghalni. Kértem, hogy levelemet tegye el jól, s ha kell, mutassa elő, nehogy valakit üldözzenek halálom miatt; azt a levelet az ajtó alatt átcsúsztattam az ő szobájába s azzal ágyamra fekve, a palaczk tartalmának felét kiüritettem. A szer természetesen nem tette rám azt a hatást, a mit kivántam töle; roszul lettem bele, de a halál nem jön olyan könnyen. Szálli megtalálta a levelemet s elréműlve tört rám; orvost hívott, kigyógyítottak; mi bajom volt? azt nem mondtam meg másnak, egyedül ő neki. Az orvos talán sejtette.

E naptól fogva Szálli egészen elkomolyo-

Digitized by Google

dott s nem tréfált a kedvemért annyit, mint máskor. Mikor felkeltem az ágyból, a tükör elé vezetett s mutatva sápadt arczomat; azt mondá; hogy miért tettem ezt magammal?

— Bár még rútabb lennék; feleltem neki, hogy ne tetszeném Sz**nek.

Ő arra összecsapta kezeit.

— Óh kedves Jenny, a felől bizony lehetne kegyed akár szép, akár rút. Nem olyan ember Sz**, a ki egy leányt a szépségeért tudjon szeretni. Ne volna csak kegyed gazdag, bizony nem is törődnék vele.

— Hát én gazdag vagyok? kérdém elámulva.

— Bizony ha az nem volna, ne is higyje ám, hogy talpig csipkében járatná urabátyja; hideg vérű ember ő, jól ismerem; pénz az Istene; ha ő kegyedre elkölt tizezer forintot, másik tizezret bizonyosan megtakarit magának.

— De hát honnan gondolja azt? Maradt nekem szüleimről valamim.

— Ejnye no! Hát még arról sem beszélt a kisasszonynak drága urabátyja soha?

— De igen, akart többször számot adni, de én nem engedtem.

Digitized by Google

— Kár volt. Én biz így könyvnélkül meg nem mondhatom, hogy mie maradt a megboldogult nagyságos asszonynak? hanem azt tudom, hogy a bálvány utczában az a nagy három emeletes ház az övé, az ő nevéről is híják; mikor kis leány volt, tudhatja, hogy abban laktak; azonkivül jószágai vannak, a miktől most roppant haszonbért fizetnek. Ismerem az árendást, minden negyedben fe zokott jönni, s mikor elmegy, olyankor Sz** rendesen ötezer forintot szokott beküldeni a takarékpénztárba.

Ez a beszéd egészen új életet öntött belém. Az a tudat, hogy gazdag vagyok, s nagybátyám csak birtokomért akar elvenni, egészen más szinben állítá elém az életet. Most már nem gyülöltem, őt, most csak mosolyogtam rajta. Egész alakja megváltozott előttem; azelőtt igen szépnek, egyszerre ismét félelmesen rútnak találtam őt; most egy mindennapi, jelentéktelen alakká sülyedt le előttem, a kinek jelenlétét egykedvüleg lehet venni. Azon nevetséges imádók sorába szállt le, a kikről tudjuk, hogy pénzünkért akarnak elvenni, s minden boszúnk abból áll, hogy nem gondolunk rájuk.

Digitized by Google

Most már nem féltem töle többé, nem gondolkoztam öngyilkolásrul. Egészen más eszmékkel volt agyam elfoglalva. Azon töprenkedtem, azt föztem magamban éjjel nappal, hogy lehetne töle megszabadulnom? hogyan tudnék gyámsága alul megmenekülni és magam úrnéja lenni?

Semmi ismerösöm sem volt, a kihez pártfogásért folyamodhattam volna, tánczvigalmi ismeretségeim nem voltak arra valók, hogy valami komolyabb összeköttetésre gondolhattam volna velük, s úgy czél és ok nélkül nem hagyhattam el a házat; végre is Szálli mondott egy alkalmas módot a menekülésre; melyet azután együtt igen jól kiföztünk.

Az ö terve az volt, hogy egy napon felmondja eddigi szolgálatát Sz**nek s elmegy a háztul azon ürügy alatt, hogy pipere bóltot fog nyitni. Azután fogad egy csinos szállást a Terézvárosban, s mikor helyben lesz, én egyszer meglátogatom öt s azzal végképen ott maradok nála, míg törvényes úton felszabadítanak nagybátyám gyámsága alól, vagy más gondnokot rendelnek, a ki nem követelheti, hogy nála lakjam.

Szálli kisasszony remeknek találta ezt a

Digitized by Google

tervet; én pedig örök hálára köteleztem magamat neki, ha szándokunk sikerül. Egyszer tudom, valami kötelezvényt is adtam neki tíz ezer forintról előre, a mit ő azonban rögtön összetépett s sírva kért, hogy ne bántsam őt meg ezzel.

Nehány nap mulva kivitelhez fogtunk. Szálli kisasszony talált alkalmas szállást; azt bebútoroztuk; előleges költségekre mindig volt elég heverő pénzem. Egy pár ékszert is eladtam kéz alatt valami zsibárusnak. Gondoltam: magamét adom el; saját pénzemből vették.

A mely napra előre terveztük eltávozásomat, Sz** épen távol volt a háztul, semmi akadály sem volt utamban; szobaleányomat valami ürügy alatt eltávolítottam hazulról, s azzal hevenyében minden ékszeremet, drágaságaimat összeszedtem egy katulyába. Mielőtt eltávoztam, egy levelet irtam Sz**nek, melyben igen röviden e sorok voltak: „Uram! A mig azt hittem önrül, hogy szeret, gyülöltem önt; most, midőn tudom, hogy pénzemért járt kedvemben, megvetem önt. Találkozni ezentúl csak törvényes uton fogunk. Adieu".

Digitized by Google

A levelet ott hagytam asztalomon pecsételetlenül.

E nap éjjelén Szálli kisasszonynál háltam. Folyvást izgatottságban tartott az a gondolat, hogy Sz** utánam fog jönni, s valami erőszakoskodást követ el. Mindenre készen voltam — és semmi sem történt. Legkisebb háboritás nélkül viradtam meg új szállásomon.

Másnap reggel alig vártam, hogy viradjon, azonnal dolgom után láttam.

Valamelyik estélyen egy fiatal ügyészszel ismerkedtem meg, ki akkor meglehetősen közönyös volt rám nézve, most ezt fölkerestetém Szállival és odahivattam magamhoz.

Előadám neki, hogy eddigi gondnokommal nem vagyok megelégedve, s óhajtanám, ha vagyonomat más kezelné, mert ehez semmi esetre sem fogok visszamenni többet; ha ő erőszakolna talán rá, akkor majd azt is kimondanám, hogy miért nem?

Jövedelmem valószínü mennyiségét furfangos ravaszsággal számitám ki előtte; bebizonyítva, hogy az 25—30 ezer forint között lehet s igértem, hogy évenkint két ezer forint fizetése lesz nálam, mint rendes ügyvédemnek, ha közbenjárása sikerül.

Digitized by Google

Annyira hidegvéremnél voltam ez alatt, hogy a mig beszéltem, ráértem azon mulatni magamat, milyen hatást tesznek szavaim a fiatal ügyészre. Eleinte azt láttam arczán, hogy udvarolni akar, lovagias védelmet készül ajánlani, bajusza hegyeit felfelé sodorgatja, később az évi fizetés emlegetésére egészen megváltozott, buzgalma erőt vett regényesebb érzelmein, s bajuszát egyszerre lefelé simította. Úgy nevettem magamban rajta.

Ügyészem tüzesen fogadta, hogy a legrövidebb idő alatt ki fog szabadítani Sz** úr körmei közül s rögtön sietett bérkocsit fogadni, hogy elébb eljárhasson, a hova kell.

Délután Sz** hintaját láttam szállásunk előtt megállani. Ügyvédem és nagybátyám ügyésze, Livádi léptek ki belőle. Az utóbbi egy halmaz iratot hozott magával.

— Egyezkedni jön: gondolám magamban s készen voltam rá, hogy eszemen leszek.

Midőn beléptek a szobába, az én fiatal ügyvédem igen gyanús képet csinált, nem is igen köszönt, az öreg Livádi pedig oda jött egészen hozzám, rám nézett sokáig, fejét csóválgatta jobbra balra, azután nagyot sohajtott :

Digitized by Google

— Mit csinált Jenny kisasszony? — mit csinált? — mit csinált?

Olyan őszinte jó akarat, olyan szelid szánalom volt szemeiben, szavaiban; de én nem akartam azt észrevenni, daczosan feleltem neki:

— Meggondoltam jól, a mit csináltam.

— Óh Istenem; Istenem; hát nem volt kegyednek egy jó akarója, a kitől tanácsot kérjen? Nem tudott engem megkérdezni elébb, mi előtt ily lépésre szánta magát? Ez az én becsületesen megőszült fejem nem gerjesztett annyi bizalmat kegyedben, hogy csak egy szóval kért volna felvilágositást? Én soha el nem árultam volna.

Nem értettem szavait. Ügyvédemre néztem, az egy sarokban ült és körmeit rágta; ugy feleltem vissza, a hogy nyelvemre jött.

— Én tisztelem kegyedet ügyvéd úr, de az ellen úgy hiszem nem lehet kifogása, hogy ha nekem gyámom nem tetszik, vagyonom kezelését másra bízzam.

Az öreg ember akkor hidegen végig nézett, s a mit ezután mondott, azt igen száraz hangon tevé.

— Kisasszony, én nem tudom micsoda

Digitized by Google

ügyetlen ember ámitotta el kegyedet; annyi bizonyos, hogy az kegyednek igen rosz szolgálatot tett. A mint fiatal collegám előadásából megértettem, kegyed abban a képzelődésben él, hogy kegyednek 25—30 ezer forintnyi jövedelme van. Kénytelen vagyok kegyedet ez álomból fölébreszteni; kegyednek semmi, — — épén semmi, — de épenséggel semmi vagyona sincs.

Én gúnyosan kezdtem mosolyogni.

— Hogyan uram? hát anyám háza a bálvány utczában? hát békési birtokunk?

Livádi egyre szomorúbban nézett rám. Szánalma jobban bántott, mintha haragba jött volna.

— Jó kisasszony; igaz, hogy kegyed anyjának nagy birtoka volt, hogy a házat az ő nevéről hija az utczai közönség most is; hanem gondatlansága miatt csőd alá került; s akkor hirtelen meghalt. Hagyjuk pihenni. Csődpere hét évig tartott, akkor a hitelezők kaptak követeléseikért 50-et százból: fele fizetetlen maradt. A házat, a békési birtokot Sz** úr árverés utján vette meg, s az neki törvényesen szerzett birtoka. Kegyedet ő saját költségén nevelteté, a mit kegyedre költött,

Digitized by Google

az tulajdon vagyona volt, és én tudom jól, hogy nagyon sokat költött kegyedre.

Velem forogni kezdett a világ. Még mindig kételkedve tekinték ügyvédemre s rebegve kérdezém, hogy igaz-e ez? mire ő haragosan rám támadt:

— Persze hogy igaz! De az Isten szerelmeért kisasszony, minek tett engemet is ilyen bolonddá; én velem fellármáztatja a birákat, a törvényszéket; engemet most mindenütt kinevetnek; én nem tudhattam, de kegyednek kellett volna tudni, hogy ne indítatott volna velem lármát egy vagyonért, a mit csödperben elkótyavetéltek. Nekem oda az egész renommém miatta.

Azzal kapta a kalapját és elszaladt.

Livádi egyedül maradt velem.

Én elszédülve roskadtam egy székre, minden gondolatom megállt.

— Ha nekem nem hisz kegyed, szólt Livádi, itt hagyom ez iratokat, nézze át, ezek a csödper okiratai; sajnálom, hogy korábban nem mutathattam meg kegyednek ezeket. Nem hittem, hogy egy fiatal leány törvényes dolgokkal foglalkozzék. Még alig tizenhét éves.

Digitized by Google

Láttam, hogy semmivé vagyok téve.

— Igy nincsen hátra más, rebegém, mint egy éjszaka a lánczhídról a vizbe ugranom.

— Ah Jenny kisasszony, micsoda keresztyéntelen gondolat ez. A más világon is ott van az Isten.

— Csak nem mehetek vissza nagybátyámhoz. . . . .

— Óh semmi esetre sem. Azt már nem. Arra én sem gondolok; nem is hinném lehetőnek azon levél után, a mit kegyed neki irt.

— Megmutatta azt önnek?

— Igen. Nem titkolta el tőlem, hogy kegyedet nőül akarta venni. Hiszen ha nem szerette öt kegyed, arról nem tehet; de azért még is nem kellett volna öt úgy megbántani.

— Akkor nincs mit tennem, mint hogy koldulni menjek.

— Nem úgy van kisasszony, majd én megmondom kegyednek, hogy mit tehet még egyebet? Ez persze csak jámbor tanács a mit ha tetszik, megfogad kegyed, ha nem tetszik, eldob. A kisasszony megszünt ugyan kilátással bírni azon fényüző kényelemre, a miben Sz** úr házánál élt, hanem azért a koldulásra

Digitized by Google

nem szorult. Sz** úr azt rendelé, hogy kegyednek mindent átadjanak, a mit tőle ajándékba kapott, mert ő gavallér ember, a ki nem veszi vissza, a mit egyszer ajándékozott; kegyednek azon fényes bútorokra nem lesz szüksége, egyszerűbbel is beérheti; paripáját sem tarthatja; ékszerei sem czélszerűek, azokat mind eladhatja. Sz** úr nem rég 800 pengőert egy Streicher féle zongorát rendelt meg kegyed névnapjára, most visszavonta a megrendelést s a készpénzt küldi el helyette; igy kegyednek úgyhiszem négyötezer pengő forintnyi készpénze fog maradni. Szorgalommal takarékossággal ebből meg lehet élni. Kegyednek sok lélekereje van, én úgy gondolom, hogy a midőn kegyed oly fényes vagyont, mint Sz** úré visszautasítni elég erős volt, gondolta magában azt is; inkább szegény leszek, inkább munkával keresem kenyeremet; dolgozom, fáradok, nélkülözök, de nem megyek férjhez szerelem nélkül.

Én elkezdtem sírni, megragadtam az öreg ember kezét s könyeimmel áztatám. Olyan szépen beszélt hozzám. Ő volt az egyetlen egy ember a világon, a ki igazán javamat akarta.

Digitized by Google

— Már most tehát gondoljon kegyed arra, hogy a becsületes munka nem szégyen. Ha restelli tán saját nevét mendemondáknak kitenni, ámbár én azokra semmit sem adok, tanácslanám, hogy álljon társaságba Szálli kisasszonynyal; az ő neve alatt nyissanak pipereárus boltot, kegyednek jó izlése van; ezen az úton sok ember tisztességesen megél, s akárhány meggazdagodott már. Én különben ezt csak ötletképen mondom. Lehet hogy kegyednek jobb is jut még eszébe. Két út áll kegyed előtt: egyik az erős lelküek, másik a gyöngék számára van nyitva; amaz a munkás életbe vezet, emez, mint mondá kegyed, a lánczhíd oszlopához. Még egy harmadik is van, hanem azt az én szám ki nem szokta mondani soha. . . . .

Itt elhallgatott az öreg ember s lesütötte a szemeit, mint egy ártatlan gyermek, a ki az eszébe jutott gondolat miatt szégyenli magát.

Azután hirtelen rendbeszedte magát, megszorította kezemet s őszinte hangon monda :

— Legyen meggyőződve a felől kisasszony, hogy bármennyire elszakította is magát azoktól, kik eddig sorsára ügyeltek, azok kegyedet nem gyülölik; s ha valamire szük-

Digitized by Google

sége lesz az életben, ha jó tanács kell, ne kerülje el őket. Tekintsen bennünket úgy, mint jószívű idegeneket, a kik most látják egymást először, s sem igényeket, sem neheztelést nem tartogatnak a multból.

Ez ember őrangyalom volt. Szavai egészen megedzék lelkemet; erőt, vágyat éreztem magamban újra kezdeni az életet. Nem voltam többé semmi; s büszkeségemet találtam abban, hogy e semmiből ismét valami legyek; saját munkám, szorgalmam által. Nehány nap mulva az öreg Liváditól ötezer pengőt kaptam kezemhez, mint azon holmik árát, mik nagybátyám kegyéből tulajdonaim voltak; s miknek eladását az ő szívességére biztam. Egy okosan fogalmazott levélben, mit nem Sz**hoz, hanem az öreg ügyvédhez intéztem, kértem őt, hogy nyilvánitsa ezért köszönetemet Sz** úrnak, s kérje meg nevemben, hogy felejtse el bántásomat, a mit vele tevék s ezentúl tekintsen egyszerüen olyan adósának, kinek nem leend előbbvaló kötelessége az életben, mint e kölcsönnek tekintett összeget a legnagyobb hálával és köszönettel visszafizetni.

Az öreg Livádi azt mondta, hogy ez me-

Digitized by Google

gint bolond beszéd; hanem én maradtam a mellett.

Azután valódi tűzzel fogtam a munkához. Óh én nem szégyenlettem azt. Boltot nyitottam. Magam is ott voltam mindig, s dolgoztam varrónőimmel reggeltől estig. Szükséges vásárlásokat Szálli tett számomra, ki igen hasznossá tudta magát tenni rám nézve. Soha sem éreztem magamat megalázva, ha egy-egy urihölgy vetődött be hozzám, kalapot, vagy karmantyút vásárolni, ki azelőtt salonjaiban szokott elfogadni. Ha rám ismert, udvarias voltam hozzá, ha nem tette, nem keseritett meg vele. Őszintén szívemből mondhatom, hogy meg voltam elégedve sorsommal s nem volt nagyobb örömem, mint midőn negyed év mulva ötszáz forint tiszta nyereségem volt együtt. Azon örültem, hogy néhány év alatt vissza fizethetem Sz**nek az üzletem alapjául szolgáló összeget.

De tudtam is takarékos lenni. Egyszerű percail ruhában jártam s megtanultam azt kimélni. Nem kellett semmi nyalánkság; mikor az ember dolgozik, olyan jól esik minden étel, a legcsekélyebb összeget sem adtam ki olyan dologra, a mi nélkül ellehettem. Három

Digitized by Google

hónapig még színházban sem voltam, a mi pedig oly múlhatlan élvezet volt máskor, hogy betegnek éreztem magamat, ha el kellett mulasztanom.

Egy délután Szálli nagy örömmel jött meg valahonnan, egy elökelö vásárlónémtól; ki nagyon megdicsért, hogy izlését mindig eltalálom, megrendeléseit pontosan teljesítem, s köszönet fejében ez estére elküldé számomra páholyjegyét: a nemzeti színházban hatodszor adják Troubadourt, és az igen szép opera. Ő már többször hallotta s ez este máshová hívatalos.

Én egy perczig sem vonakodtam a nagyrabecsült ajánlatot elfogadni: igazán örültem ennek a figyelemnek; a derék asszonyság nagyobb örömet nem szerezhetett volna nekem, mert a színház volt legnagyobb gyönyörüségem s én feltettem magamban, hogy egy évig legnagyobb gyönyörüségeimről is lemondok; hogy pénzt ne adjak ki.

Ez este jókor bezárattam a boltot, hogy egy hangot el ne veszítsek az elöadásból s úgy hiszem még akkor gyujtogatták javában a lámpákat, mikor már mi beültünk a második emeleti páholyban.

Digitized by Google

Nekem egész este csak az előadásra volt gondom; nem nézegettem sehová; mit is nézegettem volna? Érdekelt engem valaki az egész túltömött színházban? Volt ott nekem ismerősöm? úgy hiszem minden régebbi ismerősöm magasztalt magában azért, hogy nem néztem rá; nem kényszerítettem zavarba jönni, hogy köszönjön-e, vagy félrekapja fejét?

Egy perczre eszembe jutott, hogy három hó előtt még saját páholyomba jártam, mely az első emeleten volt, s első dolgom volt, ha helyemre leültem, végig nézni a páholy sorokon: kik vannak itt? gróf ez, és gróf amaz észrevette-e itt létemet, bárό X. Y. kisaszszonyok hogy vannak öltözve? mindenkinek tudtam a nevét; s egész este hátat fordítottam a színpadnak, és beszéltem fennhangon látogatóimmal, és fitymáltam az előadott darabokat, birálgattam az énekeseket, a szavaló színészekre pedig épen rá sem hallgattam; most pedig nem keresek senkit a színházban, gróf ez és gróf amaz nem léteznek rám nézve; bárό X. Y. kisasszonyok piperéje nem érdekel, mert meglehet, hogy épen tőlem vették; a helyett nagy kegyelettel nézem az előadást, egy hangot el nem vesztenék belőle; mindenki

Digitized by Google

remekül énekel, s ha az utolsó dobütés után, mely az operát bevégzi, még rákezdenének egy vígjátékot Koczebuetól, vagy egy drámát Birchpfeiffertől, még azt is végig nézném, s meg nem mozdulnék a helyemből.

És utoljára még is jobb lett volna nem mennem a színházba. Valami szomorú vágyat vittem onnan haza magammal, valami esztelen ábrándot, a mi megkezdett életmódomat felzavarta. Bántott az a gondolat, hogy az emberek elfelejtettek, mert szegény lettem, hogy szégyenlenek ismerni, mert dolgozom. Sokat elgondolkoztam czen és néha úgy elfelejtettem magamat, hogy mikor nagyon szoritotta szivemet minden gondolat; felugrottam, hogy zongorámhoz üljek, s akkor vettem észre, hogy hiszen nem foglal helyet zongora egyetlen szobámban, hanem csak dolgozó asztal.

Egy hét mulva ez este után, midön szállásomra tértem, Szálli a lépcsökig elém sietett s már ott kezdte elmondani, hogy a míg oda voltam, egy levelet hozott a posta, a minek a vevényét ő irta alá; a levél ötezer forinttal van terhelve.

Csodálkozva vettem azt kezembe, a levél czíme angolul volt irva; világosan nekem

Digitized by Google

szólt, házszám és foglalkozásom pontosan feltéve. Kitől jöhet ez?

Feltörtem. Öt darab újdon új ezres volt bele takarva. A levél irójának neve lord Harding. Soha hirét sem hallottam. Annyit tudtam angolul akkor is, hogy a levél tartalmát megtudtam érteni; az elején bocsánatot kér, hogy más nyelven nem tud írni, mert nyelvtanuláshoz nincs semmi fogékonysága. Azután egyenesen a tárgyra tér; — hallott felölem beszéltetni; tudva van, hogy miért hagytam el nagybátyámat? s minden érzelmes ember méltányol érte és nekem ad igazat. Azt is megtudta, hogy én nagybátyámnak vissza akarom fizetni, a mit nekem ajándékba adott s mit én csak kölcsönkép fogadtam. Ez eszme egy angol hölgyhöz méltó; soha sem hitte volna, hogy a continensen ily character fejlödhessék ki nöben. Neki ez annyira tetszik, hogy nem késhetik nekem rögtön az egész összeget kézbesíteni, nem nyughatván attól a gondolattól, hogy egy nemeslelkü hölgy évekig várakozzék arra a boldog pillanatra, a midön egykori rabszolgasága urától megválthatja magát s azt mondhatja neki: nem tartozom önnek semmivel! Kér, hogy használjam ezt a pénzt a

Digitized by Google

mondott czélra, s ne gyanakodjam benne. Ő engem látott egyszer, most egy hete a szinházban; ezentúl is gyakran fog látni, úgy viseljem magamat, hogy minden lépésemre vigyáz, míg ő ezennel becsületszavát adja, hogy én soha sem fogom őt látni. Ebből tudhatom, hogy részvéte teljesen önzés nélküli."

Ez a rejtély megfoghatlan volt előttem; mentül tovább gondolkoztam rajta, annál kevésbé tudtam tisztába jönni vele. Egyet éreztem, egyet megsúgott az a tiszta ösztön, a mely minden női szívben lakik, a mig szavát el nem némitják: azt, hogy e pénzt nekem vissza kell adnom annak, a ki azt nekem küldte. Az ismeretlen azt mondá, hogy nekem jellemem van; tudnia kellett volna, hogy azt, a kinek jelleme van, nem lehet akárkinek ajándékkal megkinálni.

Egy igen udvarias és elismerő levelet irtam a lordhoz s beletevém a küldött összeget megkérve Szállit, hogy tudakozódjék ez úr után és adja át neki minél elébb.

Szálli megdicsért, hogy igen helyesen cselekedtem s nem bíztatott a pénz elfogadására.

Este felé hazajött azzal a hírrel, hogy semmi élő lélek sem tud lord Hardingról Pesten.

Digitized by Google

Nem nyugodtam meg szavában; másnap magam mentem el a levéllel; legelőször a postára siettem, azt vélve, hogy ott valami nyomára akadok a levél küldőjének: ott senki sem emlékezett rá; egyik azt mondta, egy inas adta fel a levelet, másik azt, hogy egy gavallér, egyik ősz emberről, másik fiatalról beszélt. Innen a rendőrséghez mentem. Nem mondtam az igazi okot, hogy miért keresek ilyen nevü urat; azt állítottam, hogy megrendelést tett nálam kalapokra, s nem viteti s azért szeretném tudni lakását; más napra rendeltek vissza; akkor azt mondák, hogy a legjobb akarat mellett sem sikerült ilyen nevü urat felfedezni az idegenek között.

A helyett, mire hazatértem, egy levelet találtam asztalomon, ugyanazon pecséttel, ugyanazon irással; melyben a rejtélyes ismeretlen azt írja, hogy megtudá miszerint én öt keresem, s küldeményét vissza akarom adni. Biztosított felöle, hogy soha sem fogom öt feltalálni. Ha öszinte jó akarata által megbántva érzem magamat, vessem ki a pénzt az ablakon. Azután egy pár igen kemény kitételt használt ellenemben; sajnálta, hogy nem bírok elég tisztult itélö tehetséggel, megkülönböztetni a

Digitized by Google

tiszteletet a pironkodástól s bántó gyanakodással taszítok el egy értem látatlanul működő baráti kezet, mely viszonzásul meg csak egy kézszoritást sem követel.

Sokat tünődtem e levél felett, utoljára arra a hitre jöttem, hogy csakugyan igaztalan vagyok e rejtélyes jó akarom ellen, ha ajándékát el nem fogadom, s oda nem fordítom, a hova ő kivánta.

Azzal összetéptem a hozzá irt levelet s elmentem Livádihoz. Elvittem hozzá lord Harding levelét, s a küldött pénzt.

Az öreg ember igen hidegen nézett rajtam végig egy párszor; s láttam, hogy elpirul.

Valami gondolatja támadt felőlem, a mit szégyel; — érzettem, hogy az én arczom is ég.

Valamit rebegtem neki, hogy én e férfit nem láttam, nem ismerem és nem is fogom látni soha.

Nem felelt rá semmit. Átvette a pénzt, elzárta fiókjába, nyugtatványt irt róla, azt kezembe adta s nem ügyelt rám többet.

Én zavarodottan keltem föl székemről, hová beléptemkor nyájasan leültetett: s üdvözöltem őt. El sem fogadta, ki sem kisért; fel sem nézett írásából; a hogy eltávoztam.

Digitized by Google

Én nem vétettem semmit, meggondoltam mindent jól, és még is úgy tetszett, mintha valami igen hibás, meggondolatlan lépést követtem volna el.

Éreztem, hogy most kétszeresen kell vigyáznom magamra, hogy még a látszat rosz homályát is távol tartsam nevemtől s úgy el zárkóztam minden emberi társaságtól, hogy férfi szeme nem látott soha.

Az alatt folyvást ujabb, meg ujabb megfoghatlan események történtek velem. Az ismeretlen gyakran irt leveleket, s azokban megdöbbenéssel láttam, hogy mindent tud rólam, a mit teszek, a hova járok, még a mit kigondolok is. Lelkemben olvas, gondolataimat kitalálja, helyzetemet a legparányibb pénzviszonyokig ismeri. Ki lehet ez? hol van ez az ember? láthatlan szellem képében jár-e körülem, hogy mindenütt lát, míg én öt sehol sem tudom megtalálni. Sorsomat igazgatja, a nélkül, hogy az legkevésbé az övéhez volna kötve, áldozik értem, a nélkül hogy valami hálára várna; mindenütt felkeres és magát sehol sem engedi feltalálni!

Szokásom volt, estenként naplómba irogat-

Digitized by Google

ni, a mi gondolatom támadt; ez este is följegyeztem naplómba fentebbi tünödéseimet. Azonban midön elolvastam e naplót, eszembe jutott: ejh ha valakinek ez egykor kezébe jutna; ha véletlenül hivatlan szemek elolvasnák e sorokat, könnyen azon gondolat ra jöhetnének, hogy e férfi engem jobban érdekel, mint kellene. Azzal kiszakítám e lapot naplómból, gyertyára tartottam és elégettem. Két újjam között tartva égett el az egész lap, nem maradt meg belöle semmi.

Másnap egy levelet kaptam ez ismeretlentöl, mely ezen szavakkal kezdödött.

„Kegyednek én rejtélyeskedésemmel bizonyosan szándékom ellen sok nyugtalanságot okozok; rokonszenvnek, vagy együtt érzésnek nevezzem-e? de sokszor úgy tetszik, mintha kegyed gondolatait kitalálnám; — kegyed ilyen kérdéseken tünödik; ki lehet ez ember, a ki úgy jár körülem, mint egy láthatlan szellem? ki lát engem, mig én öt sehol sem találom, ki sorsomat igazgatja, mely nincs az övéhez kötve? ki áldozik, hálára nem várva? . . . Csaknem szórul szóra tulajdon naplóm sorai. .

Megdöbbenve ejtém ki kezemből a levelet,

Digitized by Google

s naplómért futottam. . . . . Azon levél ki volt belöle szakítva; hiszen én magam szakítottam azt ki, magam tartottam a lángra, kezemben égett hamuvá, senki azt el nem olvashatta többet, leirásától elégetéseig emberi szem enyimen kivül, nem látta azt meg. . . . Tehát valóban együtt érez, együtt gondolkozik velem ez a rejtélyes lény? Meglát a falakon keresztül s szivemben olvas. . . . Őrangyalom volna-e ez?

Valami babonás ábránd lepte el szivemet; titokszerü lények közellétét véltem érzeni, s valami mondhatlan gyönyör terjedt el érzékeimen arra a sympathicus gondolatra, hogy egy rokonszellem előtt lelkem tárva nyitva, ki előtt magányos szobámban nem vagyok egyedül; ki látja, tudja, hogy nincs egy szégyenlendö gondolatom, s kitől megkérdhetem, mielőtt álomra hajtanám fejemet, meg vagy-e velem elégedve?

Csak azután birtam annyira magamhoz térni, hogy a levelet újra felvegyem és tovább olvassam.

„Megfejtem önnek a talányt: — én Anglia egyik legelökelöbb családjából születtem; huszonnégy éves koromig katona voltam; akkor családom iránti tekintetekből megháza-

Digitized by Google

sodtam. Két évig éltem nőmmel meglehetős hideg, érdektelen házasságban; akkor nőm elkezdett hozzám hütelen lenni és én elhagytam öt. Öreg apám kedvencz eszméje volt ez a házasság; ki olyan végrendeletet hagyott maga után, hogy ha nőmtül valaha minden igaz ok nélkül elválnék, egész vagyonom legyen a nőé és én tisztán egy shilling jövedelem nélkül maradjak. Azt az egy záradékot még is odaigtatta nagyatyám, hogy egyedül azon esetben lehet törvényes okom elválásra, ha nőm hütlen lenne hozzám, egyéb körülmények felől igazi gentleman tud segíteni magán; de ez a jogom is enyészszék el, ha én hasonlóan hütlen volnék feleségemhez. Én a legelső bűn felfedezésénél pert indítottam a nevemet viselő nő ellen; ilyen sérelmet férfi nem bocsát meg először sem. — Ez órától fogva olyan üldözött vad vagyok, melyet a continensen keresztül hajszolnak. Hardingné ügyviselői (a család hatalmas s a kérdésben forgó vagyon megérdemli a fáradságot) egyedül azon védeszközben találnak menedéket, hogy ha ellenem is hütlenséget bizonyithatnának be. Ez a vadászat négy éve tart már, kémekkel vagyok körüskörül véve, közeli barátaim s vadonnat ide-

Digitized by Google

gen emberek vannak megvesztegetve, hogy nyomrul nyomra kisérjenek; minden tettemet, gondolatomat kifürkésszék; száz meg száz új mese és koholmány lön perem folyamában bevezetve, mely annak lefolyását meggátolja: olcsó nöket béreltek fel ellenem, kik hálóba keritsenek s később ellenem tanúskodjanak s hogy nem diadalmaskodtak rajtam, egyedül annak köszönhetem, mert azon meséknek legkisebb alapjuk sem volt soha. Én nem voltam nöhöz hütelen, mert nem tudtam nöt szeretni, örökké az a gondolat állt elöttem, hogy hát ha e két szép szem, mely most csábitva mosolyg rám, ez édes ajk, mely gyönyörrel kínál, ellenségeim kéme és tanúja s elfordultam csóktul és mosolytul. Megmérgezték bennem a legüdvözitöbb érzést: a nök iránti gyöngéd hajlamot.

Ekkor láttam meg kegyedet. Bámulva győződtem meg jellemerejéről; — és most — minden tehetségemből sürgetém váló perem eldöntését. Nem kétkedem kegyed előtt bevallani azt, a mit érzek. Nem hiszem, hogy férfi eszményképe elfoglalhatta volna azt a szivet, mely oly tisztának mutatta eddig magát, mint egy aczéltükör; de hiszem, hogy oly

Digitized by Google

erös rokonszenv és oly tiszta indulat, mint az enyim, nem csalatkozhatik igaz vonzalmában. Én azt hiszem, hogy kegyednek látnia kell legtitkosabb eszméimet; a hogy én képzelem kegyed gondolatait láthatni. — Mihelyt kezem gyülölt lánczaitól megszabadul, sietni fogok azt kegyednek felajánlani. Addig semmi kegyet sem kérek öntül; csupán azt, hogy leveleimet ne hajítsa el. Kegyed érteni fogja azt, miért nem szabad addig közelitenem? miért nem szabad addig kegyednek engemet látni? Egy vigyázatlan szó, egy meg nem óvott tekintet oly gyanút költhetne ellenem, mely kínzó perem végét ismét évekkel vetné vissza még most remete gyanánt elzárkózva élek, hogy nehány hó alatt befejezve lássam azt, s akkor — — — ez üres sort egészitse ki kegyed angyali szíve.“ L .Harding.

.... Én meg voltam igézve. Egy ember, a kit soha nem láttam, oly hatalmat nyert szívem fölött, mely több volt bübájnál: igazi szerelem volt az. Lehettem-e ovakodó ily önzetlen nemesség ellenében? Nem töltötte-e el lelkemnek minden gondolatát az az édes nyugalom, hogy van egy lény e földön, a ki önmagamért szeret, a ki szeret azért, mert be-

Digitized by Google

csül, s szerelmének nagysága az, hogy nem követelő. — Ezentul éjjelem, nappalom, álmom és gondolatom ő volt; magam elé képzeltem őt százféle alakban s alkottam magamban valami eleven ideált felőle, a ki hivásomra megjelent, s szavaimra felelt.

Egy napon igen kellemetlen esemény történt velem. Valami ismeretlen delnő, ki boltomban holmit vásárolt, elveszté tárczáját valahol, s azt állítá, hogy boltomban hagyta azt. A nő igen kiméletlen volt; durva kifejezéseket használt ellenemben; sőt annyira ment, hogy a rendőrség elé idéztetett, varrónőimmel, cselédemmel szembesítetett; azt hittem megöl a szégyen, az elszörnyedés. A delnő vádja alaptalan volt, ki tudja, hol veszté el erszényét? tán el sem veszté: meg is sértett több ízben, a miért a rendőrtiszt őt meg is büntetté száz pengőig, mit a korháznak kellett fizetnie, s engem felmentett az undok vád alól!

De megyógyitott-e ez engem? Hát azért mert munkám után élek, mert varrónő vagyok, minden úrhölgynek szabadságában áll-e engemet gyalázni; bevádolni, a ki nehány forinttal bir alaptalan vádjáért büntetést fizetni? Hiszen nem a világi hatóság ennek az oka,

Digitized by Google

mert hisz az lám megvédett; de mit ér nekem a védelem, ha a megtámadás megtörténhetett? egyedül én vagyok ennek az oka, én, én, én, a miért szegény vagyok és dolgozom.

Kétségbeesésem órájában egy levelet kaptam az ismeretlen ismert kéztől. Tudtam, hogy vigasztalni fog. Igy irt hozzám.

„E perczben hallom, hogy kegyedet polgári helyzete minő kellemetlen állásba hozta. Miután van okom kegyed sorsával törődni, nem engedhetem meg, hogy hasonló kellemetlenség újra előfordulhasson, a minek kegyed mindennap ki van téve. Én kegyedet úgy tekintem ezentul, mint jegyesemet s lord Harding jegyese nem árulhat többé szalagokat, bár milyen tiszteletre méltó foglalkozás legyen is ez különben. Adja el kegyed rögtön üzletét, s fogadjon magának díszes szállást a belvárosban. Én még ma fogok kegyednek annyi összeget küldeni, mennyi rangjához illő háztartásához elég leend. Miután kegyedet addig látni nem fogom, míg oltárhoz nem vezethetem, nem lehet kegyednek aggodalma tőlem azt elfogadni. L. Harding".

Oly izgatottságban voltam, hogy e levél nem veszthteté el rám hatását. Ha azt kivánta

Digitized by Google

volna, hogy menjek hozzá, legyek szolgálója; az lettem volna. Ha azt mondta volna, hogy éljek vele nyílt viszonyban; nem törődtem volna azzal, hogy mit mond rólam a világ? hisz az, ki engem, mint munkás polgárnőt tolvajnak nevezhetett; bíró elé hurczolhatott, egy bankár kéjhölgye volt, és a szájtátó világ engem gúnyolt ki, nem azt. El tudtam volna magamat vetni, ha ő kivánta volna; de ő nem úgy tett, ő felemelt engem, ő megszabadított, mentőkezét nyujtá; ne fogadtam volna-e el azt?

Rögtön áruba bocsátám üzletemet; egy nő korábban kérte azt már tőlem; most ajánlottam azt neki azért az árért, a miben nekem volt. Félóra alatt készen volt az alkunk. Még az nap este lord Hardingtól minden levél kiséret nélkül kaptam postán ötezer pengőt

Ezúttal legkisebb aggodalmam sem volt azt elfogadni. Jegyesének tekintém magamat.

E naptul fogva egészen új életet kezdtem élni. Ismét úri szállásom volt, s mit oly sokáig nélkülöztem, mely gondolataimat kisérni szokta, volt zongorám is, a mit úgy tekintek, mint egy hosszasan elvesztett barátot, kitől a viszontalálkozáskor alig tudunk elválni. Ismét

Digitized by Google

eljártam a színházba; a háztartásra költöttem kevesebbet, hogy ott páholyt tarthassak s egy napot el nem mulasztottam ottan, és soha el nem vettem szemeimet a színpadról. Arra gondoltam, hogy ismeretlen szerelmem is itt van, és reám néz, és neki fájna az, ha észrevenné, hogy máshova nézek.

Csaknem minden nap kaptam leveleit, szinte hozzájuk voltam már szokva. Elmondta mindig, hogy hol látott; milyen közel ment el mellettem az utczán, egyszer egész óra hosszat kisért a városligetben, és én nem láttam senkit magam körül; egyedül voltam Szállival; ő pedig oly körülményesen elmondott mindent, hol szakitottam le egy ibolyát? hol vesztettem el zsebkendőmet és ő megtalálta azt, hol ültem le a fűbe, s könyvemben koszorút nyomtattam orgonavirágból. .... És én nem láttam őt meg!

Egy negyed év mult el így. Engem naprul napra jobban elandalított e tündéri viszony; szeretője lenni egy férfinak, a kit nem ismerek, a kit nem láttam soha, a ki hozzám soha nem közelít, a kinek neve gyönyörrel tölti el szivemet, a kinek láthatlan karjai közt alszom el mindennap, a kinek szellem csókja

Digitized by Google

százszor fölébreszt álmomból, s a kit mindig magam előtt látok, a nélkül, hogy valaha látnám.

A negyed év leteltével ismét küldött ötezer pengőt; azt hitte, hogy a másikat már elköltöttem; dicsért érte, hogy ki tudtam annyival jönni három hónap alatt.

Nehány nap mulva egy levelet kaptam tőle, melyben ez volt :

„Kedves Jenny! (soha sem nevezett még e bizalmas czimmel). Ma kaptam londoni ügynökömtül tudósitást, hogy perem el van döntve; — rám nézve kedvezően! Csupán az itélet végrehajtása végett szükséges saját magamnak elmenni Angliába; ez út két hosszú hónapot elrabol tőlem; hanem akkor azután — szabad vagyok! Szabad vagyok és örökre a tied. De e két hónap egy egész örökkévalóság nekem, annyi ideig nem látni téged, távol lenni tőled; a nélkül, hogy valaha közel lettem volna hozzád. Egy örjöngő gondolat bánt. Nem tudok elmenni innen, a nélkül, hogy veled először egy szót szóltam volna. Érzem, hogy őrültség tőlem ez a vágy; nem találkozhatom veled, a nélkül, hogy magamat és tégedet a legnagyobb veszélynek ne tegyelek ki,

Digitized by Google

ha csak egyike kémeimnek meglát, örökre el vagyunk választva. És én még is szeretnék egy szót szólni veled. Erre nincs más mód, mintha nálad este világítatlan szobában jelenhetnék meg. E kivánat örjöngés tőlem; de te védve tarthatod magadat; ha csak egy tiszteletlen szóval megbántanálak, csengetyüd kezedben van, cselédeid a mellék szobában állhatnak parancsodra s engem kiutasíthatsz. Én nem kívánok melletted ülni, nem kezedet érinteni, csupán azt akarom neked megmondani, hogy szeretlek, s azután elutazom. Érzem, hogy ez ohajtásom bolondság s nem hiszem, hogy teljesüljön; de ha beleegyezel, pár sort küldj Lord H. czim alatt poste restante; én nem merem azt reményleni. L. H.

Estig töprengtem e levél fölött, este megirtam a választ: „jöjj, várlak!“ és magam felvittem azt a postára.

Másnap nyugtalanul vártam az estét. Szobámból kizártam minden embert; nem tettem úgy; a hogy ő mondá: nem hívtam cselédeimet oda, még Szállit is eltávolitám. Magam voltam. De még is ketten: én és egy tőr. Ha megcsal, ha nem tiszta szándékkal közelít hozzám, egy halottat fog ölelni.

Digitized by Google

Minden szobám sötét volt: szívem tisztaságában biztam, és a keblembe rejtett tőrben; és végre abban, hogy ő nem lehet csalárd, ki oly soká, oly önzetlenül szeretett.

Mikor egészen sötét lett: hármas koczogás hallatszott előszobám ajtaján; kérdezém ki az? „Lord Harding“ volt a felelet.

Ki nyitám az ajtót; ő belépett; oly sötét még sem volt, hogy a tárgyakat ne lehetett volna látni; én elfogult kebellel susogtam, hogy üljön le egy karszékre, magam átellenben a pamlagon foglaltam helyet.

Ő illedelmesen leült, s igen szép tiszta angol nyelven szólított meg; a min én is beszéltem, bár nem olyan szabatosan, de értettem jól.

Egész ottléte alatt minden idegem reszketett. Egészen más formának képzeltem magamban az első találkozást, olyan voltam, mint a kit a hideg lel. Alig tudtam szavára valamit válaszolni.

Ő igen nyugodtan beszélt. Elmondá mennyire boldoggá tettem őt az által, hogy ily határtalan bizalmam volt hozzá; hogy e találkozásban nem kevesebbet koczkáztattam mint ő: — Ő minden vagyonát, én minden jó híre-

Digitized by Google

met. Azt is mondá, hogy ezért örök hálát fog érzeni irántam azon szerelem fölött, a mit eddig érzett.

Én még mindig nem tudtam neki egy szót is válaszolni; nyelvem le volt kötve ez ember előtt, ki lelkemben olvas; s ki bizonyosan látja azt is, a mit e perczben gondolok: hogy mennyire szeretem őt, és mennyire félek tőle, épen azért mert szeretem.

Nehány percz mulva fölkelt és búcsút vett, mondá, hogy holnap este indulni fog, (beszéde mindig csak halk suttogás volt).

— Nem kérem kegyedtől, hogy búcsúra kezét nyújtsa, suttogá szeliden; de egy szavával még is csak megajándékozhatna elválásunkkor.

Igaza volt. Valamit kellene néki mondanom. És én egy szónak nem voltam ura.

— Csak három szót, suttogá ő; csak ezt a mondást: I love you. . . . .

Bennem elszorult a szív; ajkaim vonaglottak. . . .

— I shall. . . . .

— No, no, no „I shall"; „I love".

Nem birtam e szót kimondani; érzém, hogy ha e szó elhagyja ajkamat, akkor el-

Digitized by Google

hagyja lelkemet is az öntudat, akkor el vagyok veszve.

— I cánnot. . . .

— I cánnot? rebegé ő szomorúan. Önnek igaza van; — adieu.

És azzal eltávozott; a nélkül, hogy kezemet érintette volna. Midőn az ajtó becsukódott utána, olyan gondolatom jött, hogy visszahivjam; de küzdtem vele addig, míg legyőztem s elkéstem a visszahivással. És azután korán reggelig üldözött az a fájó eszme, hogy miért nem mondtam ezt neki: mikor oly forrón kérte tőlem, mikor magam is úgy érzek? miért szomorítám meg más szóval, mikor az magamnak is fájt?

Valami lappangó láz terjedt el minden eremben, idegeim uralkodtak lelkem fölött; alig vártam a reggelt, hogy levelet küldhessek a postára, e rövid szóval: „jöjj ma este". De valyon fogja-e ő ma e levelet keresni? kezéhez jut-e elutazása előtt? estig mind ez a gondolat gyötrött.

Este ismét úgy vártam rá, miként előtte való nap. Nem csalatkoztam: a rendes órán eljött hozzám. Köszönte, hogy e levelet irtam hozzá; boldog volt általa. Azután gyöngéden

Digitized by Google

kérdezé, hogy megtanultam-e már azt a nehéz szót, a mit tegnap nem tudtam kimondani: ezt a rövid kis szót: I love you?

Szívem dobogott, keblem szét akart szakadni; eszméletemet indulatok forró ködei boríták el; lázas, álmodozó hangon mondám:

„I — love — you. —“

És abban a pillanatban odaborultam keblére, átöleltem nyakát, elborítám arczát csókjaimmal s zokogva, fuldokolva mondám el neki százszor: I love you! I love you! I love you!

Eszméletem most is elhágy, hogy ha ez órára gondolok. Nem tudom mi történt velem akkor? Álmodtam-e, vagy meg voltam őrülve? vagy csakugyan boldog valék?

Midőn eltávozott, görcsösen szorítám meg kezét s azt susogtam fülébe: „ne utazzál még holnap“. Ő gyöngéden ajkaihoz szoritá kezemet s azt mondá: „eljövök“.

Érzém, hogy nem vagyok az a lény, a ki voltam. Valami új, eddig ismeretlen világba vagyok átbüvölve. A következő nap oly lázas hosszuságban folyt le előttem, mint egy beteg ember álma. Alig vártam az estét. Tizenegy órakor volt találkozónk; hét órakor elmentem a színházba, hogy tizedfélig elöljem az időt.

Digitized by Google

Nem emlékezem a színműre a mit adtak.

Valamelyik felvonás után páholyom ajtaja nyilik s bámulatomra Sz** úr lép be hozzám.

Igen nyájas volt, mosolygott; tréfásan szólt hozzám.

— Kedves Jenny; már hiszen ha elszakadtunk is egymástól, azért nem kell haragot tartanunk. Én kosarat kaptam, kegyed nem akart nőm lenni, és én elismerem, hogy igaza volt s ezzel szent a barátság köztünk.

Azzal kezét nyújtá; én mit tehettem egyebet, mint hogy elfogadtam azt; s kináltam, hogy üljön le átellenemben.

— Ah oda nem, szólt ő nevetve; nem szeretnék okot adni a féltékenységre.

Ránéztem. Gondoltam, hogy ezért jött. Sértegetni, gyanusitani akar. Ő is azt hiszi, a mit a világ, hogy valami gazdag úr szeretője vagyok, csakhogy ő sem tud semmit, valamint a többiek.

— Csalatkozik uram; feleltem neki könnyedén; miattam senkit sem tehet ön féltékenynyé.

— Ah! nevetett, ő különösen nézve szemem közé, mialatt a mögöttem álló padra ült fel. Jennikém, kegyed most is Turandott játsza.

Digitized by Google

— Én? játszom?

— No no no; de én előttem! Furcsa, hát hiszen én nem vagyok idegen. Előttem csak nincsenek kegyednek titkai?

— Sőt épen csak ön előtt vannak. (Hogy gyülöltem ezt az embert!)

— És ha még sem volnának?

Ez a hang, ez a mosoly engemet kínzani kezdett. Tudna ő valamit talán? Azért jött volna csak ide, mert valamit tud, a mi őt elbizottá teszi? Félelemmel fordultam el tőle s a közönség felé kezdtem nézni.

Ekkor ő odahajolt hozzám s halkan azt suttogá a fülembe :

„I — love — you —".

— Azzal eltávozott.

Szivemben egyszerre megállt a vér. Eszem, lelkem elzsibbadt e szóra : meg voltam merevedve, mint egy halott. Bár valóban ott haltam volna meg.

Csak sokára téritett magamhoz az a sajgó fájdalom, mely minden érzékemre kiterjedt. El vagyok árulva! meg vagyok csalva; az a kit szerettem, elárult annak, a kit gyülölök; elárulta szívemnek legszentebb, legdrágább titkát; elárulta, hogy szeretek!

Digitized by Google

Egy percz előtt a mennyország volt szivemben, most az egész pokol költözött be abba. Rohantam haza; a kétségbeesés csak egy gondolatra tett képessé, és az egy pillanatra sem távozott el tőlem.

Ismét sötét volt szobámban. Nem féltem, hogy el ne jöjjön; hiszen mit tartana ő tőlem, egy nyomorult gyönge asszonytól?

Tizenegy órakor koczogtattak ajtómon; felnyitottam.

— Lépjen be mylord.

A férfi odasimult hozzám, átkarolta derekamat; én keblére borultam; és fülébe sugám: „I love you“ s azzal a szóval úgy szúrtam a kést a szivébe, hogy egy hang nélkül rogyott le lábaimhoz holtan.

Akkor csengettem cselédeimnek; azok bejöttek gyertyákkal; a megölt ember arczczal feküdt a szőnyegen; felemelték, felém fordíták haldokló arczát s mindenki rá ismert benne — nagybátyámra. . . . . .

. . . . . .

Uraim a kik itélni fogtok fölöttem, a tanuvallomásokból ismeritek az egész esemény titkát.

Digitized by Google

Tudjátok, minö kiszámított, évekre kigondolt ármány tett engem áldozatává. Szálli mindig nagybátyám bérencze volt; s ö tudósította azt minden léptemről és szavamról; ő lopta ki gondolataimat naplómból; ő volt az, a ki naplómnak elégett lapját megtalálva, a fekete papir hamvon maradt betüket az érczes tinta csillogása után elolvasta és elárulta, míg én azt hittem, hogy az, ha elégett, meg van semmisitve. Igy könnyü volt velem elhitetni egy nagylelkü ismeretlen imádó lételét, kit pokoli kiszámitással lassankint ideálommá, örangyalommá tettek, s kinek dicsfényében meglopták szivemnek tisztaságát. Minden terv szerint történt; — annak elhitetése, hogy gazdag vagyok, hazulróli elszöktetésem; és azután annak fokozatos kivitele, hogy munkás életemet elhagyjam; még az elvesztett tárcza miatti vád is kiszámított terv volt, és igen jól sikerült. Egyetlen jó akaróm volt az öreg Livádi, s épen azért ö hozzá voltam legbizalmatlanabb.

Nem védelmezem magamat. Itéljenek önök halálra. Hogy meggyilkoltam egy férfit, a ki elárult, azt menthetném szívem kétségbeesésével; de a midön tudom, hogy e férfi Sz**

Digitized by Google

volt, azt mondom; hideg vérrel tettem azt és — nem bántam meg!

Itéljenek önök halálra.

Úgy is iszonyat volna rám nézve élni azzal a gondolattal; hogy egy férfinak, kinek irtóztam neje lenni, — szeretője lettem. —

Itéljenek önök halálra.

Digitized by Google

SZABAD A RABLÁS.

Hogy dicső Nagy Lajos királyunk megjelent Olaszországban, mint idejekorán alászállott itéletnapi angyal, boszút állani bünös embereken, vala az ő kiséretében egy Dancs Sylvester nevű magyar vitéz, ki magát többszörösen kitüntette a csatában s e vitézségeért egy egész dandár vezetése volt reá bízva.

Míg Nagy Lajos Nápolyban járt, Apor vajda, az alvezér Canosába küldé Dancs Sylvestert, hogy ott tartana rendet az olaszokon, és különösen vigyázna nem csak azokra, hanem saját magára is; hogy alattomban meg ne öljék.

Dancs vezér jót állt róla, hogy semmi baj

Digitized by Google

sem fog történni; az ő keze kemény volt a kardfogásban, puha a kézszorításban, mindennek tudta a módját; seregében rendet tartott, senkit a lakosság közül megbántani nem engedett, s a meghódított városban rövid időn úgy megszeretteté magát, hogy ott bizony akár egész éjjel egyedül járhatott volna az utczán, még sem nyúlt volna hozzá senki.

Volt pedig Dancsnak egy suhancz fia, alig tizennyolcz esztendős, nem is volt több annál az egynél, ezt is Sylvesternek híták; ez volt Dancs apjának és nagyapjának is a neve, talán még a legelső Dancs őst keresztelték annak Szent István király alatt.

Nem is hitte volna Dancs vezér, hogy még ezután jövendő unokák unokái is sorban ne viseljék ezt a szépen hangzó keresztnevet, azért is hozta el öt magával, hogy otthon el ne csenevésszen az alatt, hanem inkább apja szemei előtt szokjék hozzá a nemesi élethez, melynek főfő iskolája a háboru.

Tehát, a míg idősb Dancs Sylvester Canosában parancsolna, egy reggelen az ifjabb Dancs Sylvestert az utczán találták meg, törrel a szívén keresztül döfve és már egészen halottá hülve.

Digitized by Google

Ki tehette azt? hol és hogyan történhetett? azt nem lehetett ki tudni? mit is használt volna a tudás; az ifju ember azért csak nem lett volna tőle eleven.

Hirét vette e gonosz órgyilkolási esetnek a király, ki maga akkor Nápolyban idözött, s haragra gerjedve az egész város ellen, melyben e hütlen merény történt, azt parancsolá Dancs vezérnek, hogy bosszuállásul atyai fájdalmáért s büntetésül ez álnokságért, az összes dandárnak, mely vezetése alatt áll, három órai rablást engedjen Canosa fölött; érezze meg az egész nép, ha ki nem adja a gyilkost.

Dancs Sylvester megérté a parancsot és közlé azt a város elöljáróival. Azok megvoltak nagyon rettenve. Képzeletükben ruháiktól megfosztva látták magukat; templomaikat feltörve, leányaikat meggyalázva; mert hiszen három óráig átadni egy várost ez Ázsiából jött hadnak, kik oly ellenállhatlanok a harczban, mit jelenthetne egyebet?

A jó urak kértek, könyörögtek Dancs vezér előtt, igértek neki nagy pénzváltságot, mind hiába, a vezér kérlelhetetlen volt; a király így hagyta meg, s a sereg előtt ki kell hirdetni a király akaratát.

Digitized by Google

Nem sokára egy gyászfátyolos asszony jött a vezér lakására s beszélni kívánt vele. Az asszony szép volt, mikor hallgatva állt is, hát még mikor sírva borult a vezér lábaihoz s könyörögve mondá neki, hogy kegyelmezzen meg a városnak és büntesse egyedül őtet, mert ő az oka egyetlen fia halálának.

— Én Taormése grófnő vagyok, szólt az úrhölgy; szerencsétlen siciliai család boldogdogtalan leánya. Tegnap este a corsón találkozott velem fiad, s gyalog hintóm után jött egész palotánkig; én inték neki, hogy távozzék, rettegve attól, hogy férjem megtalálja látni, ki féltékeny, mint minden olasz. Az ifju nem távozott; egész éjfélig hallottam sarkantyú pengését ablakom alatt, a mint ott fel s alá járt; és esküszöm a szüzre, hogy egyszer sem néztem ki ablakomon. Éjfél előtt nehány perczczel egy hosszú jajkiáltás hangzott fel az utczáról; akkor ölték meg öt. Én vagyok oka halálának. Büntess engemet miatta. Talán kaczér tekintetem csábitá el öt; talán nem rejtém el arczomat eléggé fátyolom alá, hiuságból, hogy szépnek találjon; én vagyok egyedül gyilkosa, büntess engemet és ne az egész várost én helyettem.

Digitized by Google

A grófné szép asszony volt, szépen tudott könyörögni, szájjal is szépen, hát még szemmel, Dancs vezér sem volt márványból; nem volt idősebb harmincznyolcz évesnél, ő is megláthatta azt, a mi szép; azért még is Dancs vezér azt felelé az esdeklőnek, hogy itt nincs semmi kegyelem; ez nem az ő dolga többé; ő megsiratta a fiát, kit oly ifjan megöltek, ez az ő fájdalma; de a király boszút akar állni egy katonájáért, a kit meghódított városban orozva meggyilkoltak, s ez a király dolga, azért menjen az ifjasszony haza s várja el békén, hogy holnap mi történik vele?

A grófné elment, egy óra mulva utána jött a vezér elé egy torzomborz férfi.

— Uram, én vagyok fiad gyilkosa; én vagyok Taormese gróf. Az imént nőm volt nálad, hogy magát a városért feláldozza, s én nem akarok alábbvaló lenni egy nőnél. Kezedbe adom magamat; öless meg; és engedd el a városnak iszonyu büntetését.

Dancs Sylvester megtörlé két szemét, mert még is csak eszébe kellett egyetlen fiának jutni, a midőn ilyen közel állt annak gyilkosához; s azt felelé az olasznak.

— Hallod-e olasz, a miért fiamat megöl-

Digitized by Google

ted; azért holnap majd számolunk egymással, de azt, a mit a király rátok mért, én senki halálaért el nem engedhetem. Eredj haza és várj rám.

Egész Canosa sírt ezen éjszakán; a kapuk be voltak zárva, senkinek sem volt szabad kimenni a városból, asszonyok, leányok kétségbe voltak esve; pénzes emberek osztották kétfelé kincseiket, felét elásva, másfelét kirakva az asztalra, hogy a prédáló harczos nép készen találjon mindent és ne pusztítson a kereséssel.

Reggel hat órakor összegyüjté Dancs Sylvester csapatjait a főpiaczra, ott fölállította öket hadirendbe. Még egy küldöttség akart vele beszélni, a város papjával élén, azokat elé sem bocsátá.

Mikor szép négyszögü rendben fel voltak állítva a magyar hadak, Dancs Sylvester oda lovagolt közéjük és igy szólt.

— Magyar vitézek! A király azon büntetést mérte Canosa városára, a miért egy vitéz katonáját e helyen orozva megölték, hogy az ittlevő magyar seregnek szabadság adassék Canosában három óra hosszat rabolni minden házban; minél fogva én megengedem ti nék-

Digitized by Google

tek, hogy a mai kilencz óra ütéseig Canosa városában mindent, a mi szemeiteknek és szíveiteknek tetszik, szabadon elvehettek, a pap aranykeresztjétől kezdve a hajadon csókjáig és erre ti néktek „a király nevében“ igazság adatik. . . . . Hanem — monda ez után Dancs vezér — én „a magam nevében“ csak azt mondom, hogy „becsületes ember nem cselekszi ezt, még ha szabad is. . . .

A kinek tetszik az engedelmet használni, elmehet.

Egy lélek sem mozdult a karélyból.

Elüté az óra egymás után a hetet, a nyolczat, a kilenczet; és Canosa városábul egy gombostű sem veszett el semmi háznál, sem egy ártatlan nő hajaszála meg nem bomlott.

A magyar vitézek ott maradtak lovon ülve, sorban állva a piaczon az utósó óra ütésig, mert Dancs vezér azt mondá: hogy szabad ugyan a rablás, de becsületes emberhez nem illik.

Mikor a félelmes három óra elmult, mikor minden utcza megtelt öröm rivallgó néppel, kik a hazatérő magyar katonákat virágokkal és rózsavizesővel borították, s erővel vitték házaikba, miket egy óra előtt úgy féltettek tő-

Digitized by Google

lük, akkor Dancs vezér felkereste egyedül a Taormese palotát.

— Most olasz, szólt a grófhoz, a király ügyét elvégeztem a várossal, végezzük most az én ügyemet veled.

Ott a Taormese palota fegyverteremében elvégezték a bajt egymással; a gróf olyan roszul védte magát, mint egy bünös; Dancs Sylvester egy jó alkalommal úgy vágott hozzá, hogy Taormese feje lehullott helyéről s egész Dancs lábáig gördült, mintha megakarná azt csókolni, bocsánatot kérve fia haláláért.

Dancs Sylvester megtörölte kardját, hüvelyébe dugta, azzal felkereste a gyászoló grófnét, a kit épen özvegygyé tett; s egyenes őszinteséggel mondá neki.

— Már édes szép asszony, a baj megtörtént; nekem nincs többé fiam, neked nincs többé férjed. Én nem vagyok az oka, hanem te. Azonban tegyük jóvá a dolgot, a hogy lehet. Én adok te neked férjet; te aztán — majd adsz én nekem fiat, s mind a ketten vigasztalva leszünk.

A krónika még annyit mond, hogy a szép olasz nő nem találta oly rosznak Dancs vezér ötletét, mint a milyennek ez első hallásra tet-

Digitized by Google

szik. Dancs Sylvester, mint mondánk, még akkor élte virágjában levő férfi volt, s nemes híre is nyom valamit.

Hogy pedig a vigasztalódásból lett-e valami? arra úgy hiszem igennel felelhetek, mert mai nap is él és virul egy egész népes Dancs család .... már nem tudom, hogy hínak-e benne Sylvesternek valakit most is?

Digitized by Google

TÜNDÉR PALOTA.

Nincsen ragyogóbb büvészet, mint a tündér természeté: mikor ez a nagy halál, a tél, azt mondja a földnek: „halj meg! ne legyen virág, ne lomb, ne legyen semmi szín a kerek pusztaságban, legyen minden fehér!“ akkor ez a nagy játékos gyermek előjön, tükröt csinál a tavakra, kifényesíti a hegyek oldalait, fehér zúzmarából lombokat aggat a fákra, azután átlátszó üveggel vonja be az egész erdőt, hogy a csüngő ágak, miket fényes terhük a földig lehuzott, oly képet mutatnak, mint egy kristály-erdő csengő-bongó szomorú füzfákból; s mikor rájuk süt a halavány napsugár, gyémántot játszik erdő és bokor; s ha a szél közé

Digitized by Google

fú, elkezd csillingelni az egymáshoz ütött ág végig az egész erdőn, mintha valami nagy zenész keze futna át üvegharmonika billentyüin.

1611-ben különös szép mulatsága lehetett e nagy ezüstművesnek: olyan tél volt, hogy a fák tetejéig ért a hófuvat, a farkas megfagyott az erdőben, hogy a folyamokon meghasadozott a jég, hogy a mint a Kreml előtt leütötték az emberek fejeit, a törzsökből fellövelő vérsugár cseppjei megfagyva hullottak le a földre, s úgy gurultak odább a sima jégen, mint megannyi szép piros rubingyöngyök a nézők lábai elé.

Ilyen mulatság pedig azon a télen minden reggel tartatott a Kreml piaczán: néha eltartott délig is; a szerint, a mint kisebb vagy nagyobb volt a játszó személyzet száma, mely rövid, de nehéz szerepét eljátszani hivatott arra a színpadra, a mit különben vesztőhelynek is neveznek.

Mert akkor az a különös farsangi mulatság volt Oroszországban, hogy egymás után négy Demeter herczeg került elő a rettenetes Iván holtával megürült trónt elfoglalandó.

Az első álarczos volt egy archangeli nemes, Otrepiev Jaskó, ez elfoglalta Moszkaut

Digitized by Google

az igazi trónörököst Feodort megfojtatta, ötet megint levágatta egy második álarczos Demeter, ezt a másikat orozva ledöfte Soskoi Wasilij, s magát kiáltá ki czárnak; jött a harmadik ál-Demeter, ez egy orosz pap volt, János, ez kiéheztette Moszkaut, kiadatta a czárt; a nép egy része őt kiáltá ki czárnak, a más rész a második ál-Demeter feleségét, a harmadik a lengyel királyt, s hogy tökéletes legyen a mulatság, egyszerre eljött egy negyedik ál-Demeter, ez mészáros legény volt Nisney Novogorodban, Zidornak hitták, ez is elfoglalta Moszkaut, s azt mondta, hogy ő az igazi Demeter.

Képzelhetni már most azt a szép dalidót, a mit ennyi álarczos szerzett a jámbor orosz népnek, a mely igazán nem tudta, hogy már most melyiknek a tánczát járja?

Természetesen a sok összejött pártvezér nem tehetett okosabbat, minthogy minden keze ügyébe eső fejet, mely nem vele tartott, levagdaljon a helyéről; ez a legbiztosabb módszer az emberekben a kétségeket megszüntetni.

Utoljára is Zidor maradt meg Demeternek, a többi elvitte, vagy ott hagyta a fejét; Mosz-

Digitized by Google

kau elismerte, hogy öt illeti a czárok trónja, s Zidor beült a Kremlbe.

Ő volt az, a ki minden reggel ismételte azt a mulatságot a Kreml piaczán, hogy gurulnak a gyöngygyé fagyott vércseppek a jégtükrön végig, mikor az emberek nyakát levágják.

Ő maga rendesen ott ült erkélye ablakában, és onnan gyönyörködött ebben a látványban.

Nem lehet rajta csodálkozni; hentes volt; régi szenvedélyének tett csupán eleget.

Egy napot sem mulasztott el Zidor, hogy e látványt ne élvezte volna; annál inkább feltünt neki, hogy nemcsak ő maga az egyedül, kinek az oly nagyon tetszik; hanem ugyanakkor mindig egy fiatal leány is megjelent a téren, s oda furakodik a milyen közel csak juthat a vérpadhoz, s végig nézi az egész vértragoediát, s a legutolsó az elmenésben.

A leány gyönyörü szép alak volt; piros fris arcz, élveteg ajkak, tüzes fekete szemek, sugár fekete szemöldökkel, kerek sipkája alól lebocsátott hajtekercseit kezével fel kellett emelnie, hogy a mellette járó-kelők bele ne keverözzenek.

És mikor az áldozatot felhurczolták a vér-

Digitized by Google

padra, mikor az jajgatva könyörge kegyelemért, mikor minden férfi arcz elsápadt, az asszonyok titokban sirtak, mikor maga a bakó is félre forditá fejét, hogy ne lássa áldozatja esdeklő arczát, akkor Zidor bámulva látta, hogy van még egy arcz az övén kívül, mely ilyenkor el nem halaványul; egy ajk, mely nem reszket; ama gyönyörü leányé; — mikor villan a pallos, felszökik a fő, lebukik a törzsök, szinte helyeselve int a fejével: „ejh, ez derekasan volt vágva!“

Zidor mindig ott találta a leányt, egyszer leküldött érte, és felhivatta öt magához.

A leány nem félt elötte, nem reszketett, szeme közé tüzelt tekintetével, s mosolyogva adott választ kérdéseire.

— Mi a neved? — kérdezé töle az ijesztő czár; rőt szemöldei alól tengerszín szemekkel kancsalítva felé.

— Simeika .... felelt a leány.

— Hogy mered te vakmerő egy czárnő nevét viselni?

— A hogy te mered Demeter nevét viselni.

Zidort megdöbbenté a merész felelet.

— Mi vagy te? — kérdezé töle haragosan.

Digitized by Google

— Én halász leány vagyok; hát te mi vagy?

A véres czár kénytelen volt magát elnevetni: ez a leány tréfálni látszott vele s tetszett neki érte.

— Miért jösz te el mindennap rendesen a vesztőhelyre, miért állsz oda a vérpadhoz?

— Mert az engem gyönyörködtet; mert eltudnám nézni napestig étlen szomjan, mint hull egyik fő a másik után, mint nyitja fel és hunyja le holt szemeit, mint akar szólni azután és fogait csikorgatja, és összeránczolja homlokát; némelyik meg úgy nevet, úgy mosolyog, hogy kéj azt elnézni . . . .

A leány oly vadul villogtatá szemeit, oly szilajon járt keble, hogy Zidor megrettent tőle, és belé szeretett.

Az álczáron hosszú bő vérszín palást volt; azt kitárta a leány előtt; ketten is elférhettek alatta, és azt mondá neki:

— Ha te azt mondod Simeika: halászleány vagy; én meg azt mondom, hogy hentes vagyok, szépen összeillünk.

— Nem ugy Demeter; — szólt a leány ravasz büszkeséggel; ha te azt mondod, hogy te

Digitized by Google

Demeter czár vagy, ugy én Simeika czárné vagyok, s ugy is összeillünk.

Zidor magán kivül volt örömében, hogy ilyen ördöngösen kedves teremtésre talált; s megosztá vele vérszinü palástját; s kikiáltatta öt Oroszország czárnéjának.

Orosz czárnők az előtt is tudták: mi a fény és pompa? de a pazarlás phantasiáját túlvitte valamennyin a halászleány.

Más csak füstölőnek használta az ambrát, ő füttetett vele; egy öltönyt kétszer fel nem vett magára; s nehogy más megszentségtelenitse azt, a mit ő testéről levet, azt rögtön elégetteté; egyszer olyan derekaljat készittetett magának, melyben a töltelék mind nemes ifjak szakállából került; naponkint a legdrágább borokból készittetett magának fürdőt, miket távol Magyarországból hoztak lengyel kereskedők; lovai arany patkókon, szekerei arany kereken jártak, s mikor éjszaka nem tudott aludni, felgyújtatott egy-egy palotát a Kitaigorod városrészben, vagy egyet a Bielgorod hetvenhét teplomai közül, s gyönyörködött abban a szép éjszakai égésben.

Egyszer sajátszerü ötlete támadt Simeikának; azt kivánta Zidortól, hogy épittessen szá-

Digitized by Google

mára egy oly palotát, a milyen még csak egy czárnénak sem volt; olyan pazarlással, a milyent még egy sem talált fel; épittessen egy palotát jégből.

Őrült gondolat!

Millió számra pazarolni a pénzt, ezer számra az emberi életet, hogy egy veszendő tündér-palota emelkedjék a téli föld felett, melyet a nyári nap el fog olvasztani!

A czár rögtön parancsot adott az óriási munkára; roppant jéghasábokat vágtak ki a Moszkva folyamból, ezer meg ezer munkás fogott azoknak idomitásához; a harmincz foknyi hidegben esztergályozni lehetett a jeget, oly szilárd volt: müvészi kezek faragtak belőle corynthi oszlopfőket és dísz-urnákat a tündérpalota homlokzatára, mely büvészi gyorsasággal emelkedett a havas part fölött; mint valami jégördög által épitett rémvár; emberölő erőködéssel emelgettek nehéz jégkoczkákat egymás fölé; egyszerü volt a ragaszték, vizet töltöttek két koczka közé s egymáshoz fagyott az.

Egy pár száz ember mindennap megfagyott a kegyetlen munka mellett, azokat félre

Digitized by Google

lökték, jött helyükbe más; elfagyott kezek és lábak szóba sem hozattak.

És a roppant várpalota jókor elkészült. Két emelete volt, boltozatokkal, tizenkét tornya, és középett roppant hegyes kupola emelkedett, melyet mesterségesen alárakott faalkotmányon akként készitettek, hogy vizet öntöztek a faboltozatra, s mikor az köröskörül megfagyott, akkor kiszedték a faboltozatot alóla, s fenmaradt a magasban az óriási, átlátszó jégharang.

Soha sem volt fejedelemnőnek pompásabb és veszendőbb játékszere ennél.

Simeika nagyszerü ünnepélyt rendezett ez uj palotában, melyre a nemes uraknak és hölgyeknek mind meg kellett jelenniök, pompás nemzeti ruhákban, a hogy más ünnepélyre szokás menni.

A jégpalotában tánczoltak és vendégeskedtek.

Valahányszor a czár vagy a czárné poharat emelt, ágyudörgés jelenté az áldomást; — és a palota előtti ágyúk is jégből voltak; — egy sem repedt szét a lövés miatt.

A jámbor orosz nép bámulva bámulta e csodatüneményt; e meseszerü palotát, mely-

Digitized by Google

nek falai tündöklöttek a százszoros fáklyafénytől a sötét éjszakában; az egész tetejétől fundamentomáig egy nagy átlátszó üvegvár, melynek falain keresztül látni a tánczoló párok árnyékait, s tornyain és kupoláin át világit a szinjátszó bengáli tüz, kékre, zöldre, rózsaszínre festve tündércsarnokait.

A jégerkélyen, a jégcaryatidák vállain megjelent férje oldalán a czárné, s áldomást köszöntve a népre, leszakitá nyakáról az igazgyöngysort, mely ott ragyogott, s végig szórta azt a sokaság közt.

A jó orosz nép felkapkodta a gyöngyöket, markába fútt, s ujjongatott a leghatalmasabb czárnak s a legboldogabb czárnénak, a kik tündér-palotákat emelnek, hogy hatalmuk nagyságát kimutassák : a ragyogó kupola egész Moszkva fölött elvilágolt. . . . .

. . . . . .

A tél elmult; a legelső böjti szél szétolvasztá a tündér-palotát; a bámulatos kupola lecsorgott, a tornyok megolvadtak, az oszlopok elfogytak; az egész palota eltünt a meleg napsugár előtt, a nélkül, hogy összeomlott volna.

Épen igy tünt el Demeter hatalma is.

Digitized by Google

Egyszer elkezdték beszélni, hogy az nem Demeter, hanem Zidor, hentes legény, s a nélkül hogy valaki fellázadt volna ellene, megszünt czár lenni : testörei elhagyták, nemesei kinevették, épen ugy olvadt el hatalma, mint palotája ott a Moszkva partján.

Ál-Demeter jókor megsejté, hogy ez a nyár neki nagyon meleg lesz a czári palotában, s egy napon megszökött a Kremlből Simeikával együtt; — elrejték magukat a legrútabb városrészben, a Semlänoigrodban, hol merő csöcselék lakik, s lett belölük ujra henteslegény, halászleány.

A megürült Kremlbe pedig beült Feodorovics Iván, a rettenetes Iván jogszerü utódja.

Első dolga volt annak is megszökött ellenfelének párthiveitől megtisztítani a levegöt; a Nro. I., II., III., IV. Pseudo-Demetrius jóakarói egymásután sétáltak végig azon a piaczon, a hol emberfejeket árulnak, még pedig igen olcsón.

Csak a IV. ál-Demetert nem tudták megkapni sehol.

Simeika most is mindennap megjelent a vérpiaczon, a vérdrámákat végig nézni; de Zidor nem tartotta azokat most oly érdeke-

Digitized by Google

seknek, s otthon maradt s éjjel-nappal elő nem mert bujni a pinczeoduból, hová Simeika hordott neki eledelül büzhödt halat, szennyes vizet.

Mindennap megesküdteté Simeikát, hogy őt el nem fogja árulni. Mikor aztán már nagyon sokszor megesküdteté őt erre a hitványságra, akkor egy napon rávezette Simeika a czár odbornikjait az ál-Demeter rejthelyére.

Mikor kihuzták az oduból a reszkető Zidort nyöszörögve kérdezé Simeikától :

— Miért tevéd ezt velem ?

Simeika nevetett rá :

— Még nem láttam hamis czárt lefejeztetni.

Ha csak ez a gyönyörüsége volt hátra, abban nem sokára részesülhetett is.

Simeika azután férjhez ment valami halászhoz, és élhetett akármeddig.

Mikor néha a Moszkva partján huzta a kötelet, melylyel a halászbárkát vontatta fölfelé; egy nagy üres téren gyakran megállt és széttekintett; azután elnevette magát, s huzta a vontató kötelet tovább.

Talán az jutott akkor eszébe, hogy azon

Digitized by Google

helyen egykor egy roppant nagy tündér-palota állt, kristálytornyokkal, üvegfalakkal, gyémánt czifrázattal, s abban a palotában őt czárnénak nevezték.

Ugy nevetett rajta, mikor ez eszébe jutott!

Digitized by Google

AZ ACHAEMENIDION.

Achaemenes király idejében találta fel egy persa mágusz e csodaszert, melynek az a bűvös hatása volt, hogy a ki ivott belőle, lett légyen bár a legbátrabb, szilárdlelkü férfi, egyszerre oly gyávaság lepte meg tőle szívét, hogy reszketett a parancsolószó hangjától is, s az éles kard láttára visszaborzadt, s annyira elveszté lélekerejét, hogy titkait sem bírta magánál tartogatni, s ha ily állapotban kikérdezték, legrejtettebb gondolatait is kibeszélte; még csak a nemfelelés bátorságától is meg levén fosztva.

Micsoda alkatrészekből készült e csodaszer, annak titkát a mágusz csupán a királylyal kö-

Digitized by Google

zölte; az egyik fiánál hagyta azt ismét; erről Augiasra maradt, ki abba egyetlen leányát, Agamedét avatta be, halála előtt néhány nappal. Egy embernél több soha sem birta a titkot.

Agamede fiatal korában a spartai király Kleanthos felesége lett. Még akkor Lycurg törvényei nem egyszerüsiték a spartai erkölcsöket; a király nevezet Spartában sem jelente mást; mint Ázsiában. Kleanthosnak nagy szüksége volt Agamede titkára, majd egy ephor gyanús tekintete, majd egy archon elejtett szava kényteté őt a büvös achaemenidiont a vendégségi serlegbe vegyiteni; s nem egyszer fedezte fel általa a lappangó összeesküvést, mely az elnyomott lacedaemoni faj szivében mindig talált tápláló szikrára.

Ez italtól a legátalkodottabb gonosztevő kivallá büneit. A kik azt kóstolák, borzadva emlékeztek vissza azon gyötrelmes szorongásra a mi egyszerre ellepte tőle az ember lelkét, azt a legyőzhetlen félelmet, melynek nyomása alatt test és lélek iszonyún szenvedett, azt az átkozott érzését a gyávaságnak, mely ellen küzdeni nem adatott erő: a testi kínzás minden neme álom és játék ehez képest.

Az achaemenidion készitésének titkát azon-

Digitized by Google

ban Agamede senkivel sem közlé; még férjével sem; Kleanthos sokszor kérdezte azt tőle; a nő olyankor egyszerre haragos lett, és indulatba jött; pedig egyébkor oly szelid volt, mint a galamb.

Ez idő szerint kezdődött a második messeni hadjárat. Az elnyomott messeniak, leverték kezeikről a helota lánczot s kardot fogtak elnyomóik, a büszke spartaiak ellen; egy fiatal hős, Aristomenes állt ki ellenük a síkra, a ki visszafoglalta tőlük a hegyeket, a városokat, miket Aristodemos elvesztett s a büszke Sparta arra szorult, hogy vetélytársa Athene előtt megalázza magát; — hadvezért könyörögve tőle, ki seregeit a győztes hegylakók ellen vezesse.

Athene gúnyból egy sánta költőt küldött a könyörgőknek; Tyrtaeost.

A költő nyomorék volt, keze nem birta a kardot, de lángszava fellelkesité a csüggeteg népet s Sparta új erővel állt Aristomenes ellen.

Nagy szükség volt e lelkesülésre; künn a hatalomra kapott messenok, benn a lázongó heloták, amott a bátor férfiak kardja, itt a rabszolgák gyáva töre ellen kellett magát védni az uralkodó népnek.

Digitized by Google

E válságos napokban történt, hogy Kleanthos palotájában egy idegen férfit fogtak el, ki épen a vízvezetéken keresztül mászott be az udvarra, s onnan egyenesen a király hálószobájának tartott.

Az idegen férfi, midön felfedezték, dühösen védte magát megtámadói ellen, azonban a túlnyomó erö végre is letörte, elfogták elevenen és megkötözve a király elé vitték.

Ez nevezetes fogás volt; bizonyosan Kleanthos meggyilkolására lehetett kiküldve, s érdekes volt megtudni : ki által? a messeni táborból-e, vagy lacedaemoni összeesküvés fészkéből.

Ámde kérdezhették ezt az elfogottól; ö semmit sem felelt. Büszkén felemelé arczát azt mondva : „tietek vagyok , bírjátok minden csontomat; égessetek, tördeljetek, tépjetek összsze; meglátjátok, hogy választ nem fogtok tölem kapni; — még csak azt sem : hogy ki vagyok, és mi nevem ?“

Kleanthos akkor leveteté róla a lánczokat, odalépett hozzá, megszoritá kezét, s azt mondá neki, hogy ö ellenségében is becsüli a férfi erényt, ime szabadon bocsátja öt, és nem kérdezi töle többé, hogy miért lopózott háló szo-

Digitized by Google

bájába, sőt meghívja őt asztalához, vidám barátságos lakomára.

Az idegen megvolt hatva a király nagylelküségétől s hódolattal fogadá el annak jobbját, ki őt lakomájához vezette.

Még akkor Sparta nem volt nevezetes arról a sovány barna levesről, melylyel később Xerxes követeit úgy elijeszté; az ittas embert sem mutogatták ijesztő példaképen a növendék ifjuságnak; izletes étel, jó bor volt a király asztalán s a bornak, ételnek legkedvesebb fűszere, szép asszony hangja kinálta mind a kettőt.

Agamede szemközt ült a fogoly idegennel, kirül azt mondák neki, hogy ez férjét meggyilkolni jött, összeesküvőktől küldve.

Sokszor látott Agamede ilyen vendégeket úri asztalánál, megszokta, hogy azokkal nyájasan bánjék, fehér kezeivel rakta az ételt tányéraikra, fekete szemeivel mosolygott reájuk, s maga tölté poharaikba a bort, és kérte, hogy igyanak az ő egészségére.

Sok czinkos itta így meg az achaemenidiont; a gyávaság mérgét s vallott önfejére halálos titkokat, reszketve, mint a Styx előtt várakozó árny, a kit a szív nem melegít többé.

Digitized by Google

Agamede kezében meg volt már töltve a bűvös serleg, mely a bátor idegent gyáva reszkető alakká fogja majd átváltoztatni; de ez úttal olyan nehezen esett szivének, hogy őt megkinálja azzal. Az idegen szép daliás ifju volt. Nemes, tiszta homlokán semmi gond redője még. Szemében bátorság tüze világol; az egész arcz nem olyan, mint az orgyilkosoké, de nyílt és szabad, minő a csaták hőseié, kik egyedül állnak szembe hadseregek ellen; kik ellenségeiket nem számlálják, sebeiket nem érzik, szemeiket be nem hunyják a lecsapó kard előtt... úgy sajnálta őt a bűvitallal megkinálni.

Kleanthos tekintetével sürgeté a tétovázót; s egy percz mulva az idegen kezében volt a bűvös serleg, ki azt magasra emelve ráköszönté Spárta legszebb, legdicsőbb asszonyára, a ki nem más, mint a királynő, Agamede.

A mint az idegen kiürité a serleget, feje fölé tartva azt megfordítottan, hogy lássák, ime egy csepp sem maradt benne! s azután helyére ismét leült; lassanként elkezdtek vonásai átváltozni; arcza fehér lett, mint a márvány; szemei elkezdtek nyugtalanul forogni, ajkai elkékültek, s nem birta azokat összefogni,

Digitized by Google

homlokán hideg veríték gyöngyei törtek elő; felemelt keze reszketett, s a mint az egy élü kés, mit ételnél használtak, élével volt felé fordítva, remegve fordítá azt vissza, hogy fokával álljon felé : — félt a vas élétől.

Az achaemenidion megtette hatását.

— Jó idegen; szólt ekkor hozzá Kleanthos; fogsz-e nekem most felelni elébbeni kérdéseimre?

— Parancsolj velem; hebegé az bénultan

— Nem mondod-e most, hogy inkább meghalsz, de még sem vallasz.

Az idegen e szóra összeszoritá ökleit; ajkainak lihegésén, izmainak görcsös vonaglásán látszott, hogy küzd magában az átkozott büvszerrel, hogy eszébe jut hösi bátorsága, hogy lelke kényszeríteni akarja reszkető testét; — hasztalan! a büvital erős volt; öklei lassankint szétnyíltak, izmai ellankadtak, szemeit elfogta a félelem homálya, reszketve lihegé :

— Mindent kivallok.

— Tehát legelőbb is mond nevedet : hogy hínak?

— Nevem Aristomenes; messenok fővezére;

Digitized by Google

rebegé a bajnok, fejét hátrahajtva nyugágya karjára.

Ah! Ez derék fogás volt! Maga a hős vezér! Az ellenség lelke; ő maga Kleanthos palotájában, Sparta falai közt! Ez maga a csaták végdiadala.

— Mért jöttél ide vakmerő? kérdezé a király, engemet megölni orozva?

— Nem jöttem tégedet megölni: felelt a vallatott.

Kleanthos haragosan ütött az asztalra.

— Valót mondj, mert nyomban megöletlek, ha hazudsz.

— Kérlek, ne rémíts! rebegé a megbüvölt férfi. Látod, hogy reszketek tőled úgy is. Ne kivánd Aristomenestől, hogy lábaidat csókolja, mert ha kivánod, még megteszi. Én nem jöttem azért, hogy meggyilkoljalak; hanem jöttem azért, mert megláttam nődet és az ő szemei oly igézők. Azért jöttem, hogy elrejtőzzem hálószobádban s midőn Agamede alszik, egy csókot nyomjak arczára, csak egy oly halk csókot, melyre az álmodó fel nem ébred, s azután ismét vissza térjek. — Esküszöm — az Istenekre . . .

Többet nem bírt Aristomenes szólni; ájultan

Digitized by Google

rogyott le a nyugágyról, s ha könyei nem patakzottak volna ki szeméből, azt kellett volna róla hínni, hogy meghalt.

Agamede férje vállára támaszkodva nézte, mivé tette a szép ifjú hőst; ki reszket, elsápad, és sír; — pedig nem akart egyebet, mint őt egyszer megcsókolni.

* * *

Spartában nagy volt a diadalöröm Aristomenes elfogatásának hirére; Kleanthos az egész hadsereget megvendégelé; a piacz közepére terítettek hosszú asztalokat; roppant amphorákban állt az asztalokon a bor; ihatott mindenki, a mennyit szíve kivánt.

Délig nagy volt a zaj, a víg tombolás a városban; délután elkezdett az mind csendesebb lenni s estefelé egészen elhallgatott, egészen ellenkezőleg az ünnepélyek rendes természetével, miknek hangja délután szokott növekedni s éjszakára éri tetőpontját.

Mi lelhette egész Sparta népét? Senki sem jár az utczán dalolva? senki sem áll ki az utczaszegletre, hős tetteivel dicsekedni? senki sem élteti Kleanthost?

Hát a király maga hol van?

Digitized by Google

Fáznak a testörök a palota kapujában, hogy úgy huzódnak a falak mellé, s arczaikat vérteikkel eltakarják, köpenyeiket szájuk elé vonják? s meg nem merik szólítani azt a fehér alakot, mely mellettük elsuhan, a palotából a börtön felé sietve.

A börtön ajtó előtt álló örök is kitérnek előle, mintha nem is látnák s fel nem merik tartóztatni, a mint palástja alól egy éles kard hegyét villantja szemeik elé.

Pedig az csak egy nö; — a király neje Agamede.

A gyönge szívü asszony megszánta az ifju höst; ki egy csókjáért életét jött feláldozni; megszánta, hogy úgy megrontá s elhatározá, hogy meg fogja szabadítani.

Mit tett érte? azt hirdeti ez a néma csend Spartában. A ki a mai lakoma borából ivott; otthon ül bezárt szobájában s reszketve hallgatja, mi zörej van ott künn az utczán; az éj nagyasszonya Nyx dörömböl oda kinn most, fekete paripák vonják szekerét, előtte fut Lychnos és Thanatos az álom rémei, s a gyermekrém Pollor, kiöltött nyelvével; reszketni kell ma a dajkaméséktől.

A fogoly láncza csörrent; szive nagyot

Digitized by Google

dobbant, midön meglátta a királynét tömlöcze lépcsöin leszállni. A büvital vesztegető mámora elhagyta már szivét; ismét a régi bátorság lakott abban; bár mindarra, a mi tegnap történt vele, jól emlékezék is.

— Hős Aristomenes, szólt hozzá a királyné; bár vakmerőségedért halált érdemelnél; de véredet nem akarom lelkemen viselni. Öljön meg a spartai hős csatában, nem bánom; de ne egy asszony szemeiért, lánczra verve. Börtönöd nyitva van; végig mehetsz a városon, senki sem fog megállitani; a kapunál parancsolj, hogy nyissák ki, és engedelmeskedni fognak, ez órában nem lakik Spartában férfi. De siess! az első kakasszó után ismét felébred minden szívben a lélek, mely most meg van halva s akkor nem menekülhetsz meg.

Aristomenes megragadá a királyné kezét s viszonzá neki.

— Szép asszony, szép királyné; minden asszony között legszebb; miért szabadítasz meg engem? Ha ma elmegyek, holnap visszajövök, azért, a mért tegnap jöttem.

— Őrizzenek meg attól az Istenek! rebegé Agamede.

— Nem őrizhetnek meg engem. — Meg

Digitized by Google

vagyok őrülve attól a gondolattól, hogy egy csókodat kell bírnom, s azért odavetem éltemet százszor lábaidhoz, ha százszor visszaadod; azért meg ne szabadíts, hanem öless meg, míg lánczaim lekötve tartanak, mert Aristomenes élete mindig olcsó egy csókodért.

Agamede látta lábainál térdepelni a szép ifjút; elgondolá, hogy ilyen hősnek, ily deli ifjunak mért kelljen elveszni egy teljesületlen óhajtás miatt, és azzal lehajolt hozzá, nyakát átfűzte karjával s megcsókolá reszketeg ajkait.

— Már most czélt értél. — Eredj!

Mért ne tette volna azt, ha egy oly nemes életet megmenthetett egy csók által?

Aristomenes e pillanatban oly erőt érze lelkében, hogyha egész Sparta népe künn lett volna az utczákon, keresztül vágta volna magát rajta. — De nem volt senki ott. Az örök elhagyták őrhelyeiket; a város kapui nyitva tárva álltak; bántatlanul térhetett vissza táborába.

Éjfél után eloszlott a gonosz mámor; az emberek kezdtek magukhoz térni, kötelesség felejtett katonák előkeresték eldobott fegyvereiket; siettek elhagyott őrhelyeikre, s reg-

Digitized by Google

gelre ismét olyan rend volt Spartában, mint azelőtt.

Ámde Aristomenes tömlöcze üres volt.

Hogyan szabadulhatott meg? annyi őrön, katonán keresztül, népes utczákon, város kapuin hogy ment ki? azt nem lehetett ki tudni. A kik látták, hallgattak róla. Hogy vallhatta volna meg azt egy spartai: „tegnap gyáva voltam, láttam az ellenséget előttem elmenni, és nem mertem rákiáltani.“

* * *

Kleanthos egyedül sejté a megmagyarázhatlan titkot. Ő ismeré Agamede bűvitalának hatását s gyanitá, hogy neje szabadítá meg Aristomenest.

S ha e gyanúnak helyt adott szivében, jött utána a másik: miért szabadítá meg? Tán az a szó vesztegette meg szivét, a mit Aristomenes előtte mámorában kivallott? — A szerelemféltés szapora féreg, egyik gyanút a másik után költi ki.

Kleanthos egy napon azt mondá Agamedének, hogy készítse el ismét az achaemenidiont, gyanús ephor fog ülni az asztalhoz; annak a számára lesz az.

Digitized by Google

Az ephor pedig, kit asztalához ültetett a király, meghittje volt, ki vele egy tervre játszott.

Mikor Agamede megtölté az ephor serlegét, Kleanthos elejté gyürüjét s kérte Agamedét, hogy vegye fel azt neki.

Mi alatt a királynö lehajolt a gyürü után, az ephor hirtelen elcserélte kelyheiket, a magáét helyezve Agamede elé. A következő pillanatban mind a ketten kiüriték serlegeiket, áldomásul a királyra.

Egy pillanat mulva Agamede érezni kezdé tagjaiban azt a lankasztó zsibbasztást, a mi a lélek felé hat; szíve szorongva kezde verni, mint a bünösöké, a kik a bakót latják maguk előtt; és még nem tudta, hogy mi történt vele?

Most az ephorra tekinte, az gúnyosan mosolygott reá; azután Kleanthos arczára nézett, az haragban égett; — e pillanatban világos volt előtte minden : az achaemenidiont ő maga itta meg.

A kés az asztalon feküdt előtte; úgy borzadott töle, midön azt meglátta, mint szokták azok, a kik e büvszertől ittasultak; a mint kezét rátette a vasra, idegei rángatózni kezdtek, oly irtózatot gerjesztett bennük annak érin-

Digitized by Google

tése; — és ő mégis kényszerité újjait a vas markolatát körülszorítani, kényszerité szemeit annak élére nézni és mind az pokolbeli kin volt rá nézve.

Most hallá Kleanthos szavát. Mint a vérszopó fenevad bömbölése, úgy riadt az szivén keresztül :

— Asszony! E három kérdésre vallj : mi lelte Spárta népét nyolcz nap előtt? ki szökteté meg Aristomenest a börtönbül? és végre: miből készül az achaemenidion?

Agamede érzé az ellenállhatlan kényszert belül, mind ezen kérdésekre feleletet adni. Nyelve önmagának akart ura lenni, szívének csak egy csepp ereje volt még. De ez a csepp, ez a csepp a szívben még ellenállt, még küzdött; — a nő hirtelen felugrott fekhelyéről, s a hegyes kést, mit vonagló kezében tartott, markolatig ütötte szivébe.

És Kleanthos nem kapott kérdéseire választ.

Agamede lelkének utolsó erejét felhasználta arra, hogy testét megölje; a vérébe mártott kés megtörte a gyávaság varázsát; s a halottak nem vallanak semmi büvitaltól.

Az achaemenidion titka vele együtt szállt a sírba.

Digitized by Google

A HALÁL-FŐS ÁLARCZ.

Abban az esztendőben, a midőn Medicis Ferdinánd Florencz trónjára lépett, történt azon eset, hogy a vértörvényszék birái előtt egy némber állt, a kinek arczára egy halálfőt jelző álarcz volt csatolva.

Egyéb termetét hosszú, sarkig érő bő palást takarta, melynek csuklyája elől egész homlokáig le volt húzva. A ki ránézett, nem látott egyebet, mint az ijesztő lárvát arczán és a halotti mezt : egy rémet, a ki a halottak carnevaljába készül.

Ez a nő volt Montalboni Rosaura, ki negyedszer vádolva áll a törvényszék előtt; negyedszer vádolva oly bünnel, mely csodálatos

Digitized by Google

módon önmaga védi magát, s a vádban meghozza mentségét.

Mi volt a vád?

Azzal vádolták Montalboni Rosaurát : — hogy igen szép!

Olyan szép, hogy mikor reggel kiül ablakába, a népség összecsoportosul az utczán, a hintók és gyalogszekerek nem járhatnak a sokaság miatt; a kalmárok elfelejtik áruikat kirakni, s a herczegi hivatal kiküldött tisztei elfeledik, hogy hová küldettek és őt bámulják órahosszat.

Olyan szép, hogy mikor kimegy vásárolni a selyem és ékszerárusokhoz, azok nem fogadnak el tőle fizetést áruikért; lábaihoz rakják kelméiket : a kinek boltjába belép, az tönkrejutott ember.

Olyan szép, hogy a mióta az Arno jobb partján lakik, azóta ott egész palotasor épült, a balpart pedig hanyatlásnak indult, urak, kereskedők és hajósok átköltöztek a túlpartra.

Olyan szép, hogy ha belép a Santa Maria del Fiore magasztos egyházába, az emberek elfordulnak az oltárképtől, odafordulnak ő

Digitized by Google

hozzá, s kárhozatot visznek haza a templomból üdv és malaszt helyett.

Ha reggelenkint a halászok egy-egy halvány ifju hullát fognak ki a gátok között az Arno vizéből; az bizonyosan szerencsétlen ábrándozó volt, ki Rosaura miatt ölte meg magát; ha éjszaka a sötét utczákon egy-egy bársony ruhás lovag merev hullájára akadnak az örök, ki szivén keresztül döfve, aludt vérében fekszik; az Rosaura miatt esett el; megöletve dühös párviadalban a szép delnő egy mosolyáért. Ha gazdag apák hirtelen titkos méregpohár által végzik életüket, az Rosaura szép szemeiért történt; mikért megölte volna, a ki beléjük nézett, testvérét, apját, saját üdvösségét, hogy azokat mosolyogni lássa.

Egyszer éhinség volt a városban, a rongyos nép fellázadt, nem volt kenyere, s dühödt haraggal rontott a Montalboni palotára, — melynek urnője színtejben fördik s édes borral öntözteti kerte virágait, és lakomát ád mindennap, míg odakünn eldülnek az emberek az éhségtől. Midőn a felbőszült tömeg betörte a palota ajtaját s leverte a czifra cselédséget; Rosaura egyedül szállt le közéjök márvány lépcsőin, gyönyörü aranyszín hajfürteit válla-

Digitized by Google

ira lebocsátva, s gyémántos legyezővel hüsitve rózsapiros arczát . . . A csőcselék elhallgatott előtte, a kolomposok megcsókolák öltönye szegélyét, s eloszlottak palotájából. Ők kenyérért ordítottak, Rosaura egy kegyes mosolygást adott nekik és ők meg voltak elégedve.

Három ízben vádolák be öt szépsége miatt elkeserült apák, kiknek gyermekei áldozatul estek Rosaura kecseiért.

Háromszor vádolták azzal Rosaurát, hogy „szép.“

A birák meghallgaták a vádat; megidézték a bünöst és meggyőződtek róla, hogy büne igaz.

A legkeserübb vád szavait is meghaladta a tény. Rosaura szebb volt, mint a milyennek rágalmazák.

A bírák két ízben azt felelték: „a vád igaz, a bün igaz, a vádlott legyen szabad!“

Szépsége nagy volt bünnek; de mentségnek még nagyobb. Ha biráinak arczába nézett, azok elfeledték a törvényt; ha könyezett, megesküvének rá, hogy ártatlan, s ha rájuk mosolygott, készek voltak saját magukat vallani bünösnek.

Digitized by Google

A harmadik esetben a nagyherczegi kincstár őrzője meglopta az ország kincseit, s miután azt mind a csodaszépre pazarlá, akkor megölte magát.

Itt nem lehetett kegyelmezni többé; a delnő ujra törvényszék elé állíttatott, s egy szó többséggel lön rá kimondva az itélet, hogy Florenczből örök időkre számüzve legyen, és szép teste megbélyegeztessék.

A hirhedett palazzo Pizzi előtt állitták fel a pelengért, melyen e bünhödésnek végre kelle hajtatni. A nép zsufolt tömegben tölté meg a tért, és a házak tetőit, honnan e szinpadra lehete látni.

Odahozták a bübájos nőt; a hóhér kezébe vette a tüzes bélyegvasat s leszakítá Rosaura válláról a selyem öltönyt, hogy az izzó bélyeget rásüsse.

És a mint e sima hófehér váll szemei előtt volt, elfeledkezék róla, hogy ő a bakó, s az izzó vas helyett, forró ajkait nyomá a fehér vállra.

E tréfa a hóhérnak fejébe került, de Rosaurát megmenté; mert senki sem akadt, a ki az itéletet végrehajtsa e hófehér gömbölyü

Digitized by Google

váll ellen. Azt csak csókolni volt kedve annak, a ki látta, nem elrútitani tüzes bélyegvassal. A csoda a nagyherczeg fülébe jutott. Medicis Cosimo már akkor öreg ember volt s kegyességre hajlott. Talán kegyességből tevé, hogy a midőn kivánatára e delnőt eléje vitték; kegyelmet adott neki s elengedé megbélyegző büntetését.

Azontul Montalboni Rosaura büntetlenül lehetett szép. Senki sem mert ellene panaszkodni többé, senki sem merte bevádolni villámló szemeit, mosolygó piros ajkát, a csábitó gödröcskéket rózsás arczán, és tébolyító mosolygását.

Történt azonban, hogy Medicis Cosimo meghalt, s következett utána Medicis Ferdinánd.

Ferdinánd még akkor fiatal volt, midőn a trónra lépett, alig tizenkét éves.

Játszó gyermek korában megismerkedett a nála idősebb Frascati Lorenzoval, s annak hü barátságot fogadott. Lorenzóból festő lett, Ferdinandból uralkodó; a fejedelem akkor sem feledkezett meg régi barátjáról, s elhozatta őt Páduából, saját palotájába vivé; hogy legyen osztályosa örömeinek és hatalmának.

Digitized by Google

Lorenzo vidám, enyelgő ifju volt, minők festők szoktak lenni : tréfás ötleteivel sokszor megnevetteté a nagyherczeget. Egyszer elkezdett komoly, gondolkozó lenni; a víg tréfák elmaradtak; még a fejedelemnek kellett arról gondolkodni, hogy öt felvidítsa.

Ferdinánd egy uj kápolnát építtetett az Arno partján; hogy barátjának szellemi foglalkozást szerezzen: rábizta Lorenzóra : fesse azt teli, a hogy neki tetszik.

Lorenzo dolgozott szorgalmasan, reggeltől estig ott volt bezárkózva, és ha kijött is, bezárta maga után a templomot, hogy senki ne láthassa elébb művét, mint az egészen kész leend.

Egyszer három napig nem jött ki Lorenzo a templomból, s nem eresztett be senkit magához : segédei aggódva tudatták a nagyherczeggel, hogy mesterüknek valami baja van, mert étlen, szomjan ül már harmadnapja a templomban.

Ekkor a nagyherczeg maga is odasietett, s miután semmi zörgetésre sem kapott választ; betörette az ajtót s belépett a templomba.

Bámulva tekinte szélylyel, a szent bolto-

Digitized by Google

zatok mind egy és ugyanazon nő alakjával voltak tele festve; ugyanazon arcz a pálmaággal égbe szálló szenteknél s a reájuk lemosolygó angyaloknál; a bünbánó nőnél és az oltárkép madonnáján; mindenütt ugyan e bübájos asszonyi kép; azzal volt tele az egész templom. — Ez volt Montalboni Rosaura arcza.

A müvész maga pedig ott ült a szószékben és merev szemeit egyik képről a másikra hordozá; s nem ismerte, nem látta meg sem a herczeget, sem kiséretét, nem látott festett phantomján kivül senki mást. Meg volt örülve, az is maradt, míg csak élt.

A nagyherczeg levereté a vakolatot mind a befestett falakról, s ujra beszentelteté a kápolnát és azután bezáratta azt, hogy ne járjon bele senki imádkozni.

Ifju volt még a fejedelem, tizenkét éves; még ő nem tudta, hogy minő bübáj van a nő szemében? hogy az a legnagyobb igézet.

Montalboni Rosaura ekkor negyedszer állt a vérbiróság előtt; most negyedszer egy halálfő álarczát tették fel arczára, úgy vezették a birák elé, hogy szép szemei villogása, büvös

Digitized by Google

arcza mosolygása meg ne ronthassa a törvényt.

— Te vagy-e ama szép Montalboni Rosaura, a ki arcza bűbájával megront ifjakat, véneket?

Ezt kérdezé a halálfőtől a biró.

— Én vagyok az — felelt a halálfő. A hang oly tompán hangzott a siketitő álarcz alól.

— Elismered-e, hogy olyan szép vagy, miszerint a ki rád tekint, megőrül miattad?

— Elismerem. — Válaszolt a halálfő, rémes csontképét a kérdezőre meresztve.

— Tudod-e azoknak számát, a kik miattad szerencsétlen életet, szerencsésebb halált találtak?

A halálfő zokogott. Az üres szemgödrök nem hullatták a könyet, de a sirás hangja hallatszott a merev csont állkapczák alól.

— Ime halljad Montalboni Rosaura a törvényszék itéletét, mely rád van szabva:

„Életed hosszáig fogoly maradsz; elzárva egyedül, társtalan magányban. Nehogy pedig bűbájos arczoddal valaha tömlöcz-őreidet, vagy azoknak előljáróit megvesztegesd, eme halálfős álarczot fogod viselni, a míg élsz:

Digitized by Google

hogy visszaborzadjon töled mindenki, a ki rád tekint s féljen tekintetedtöl szerelem helyett.“

Elsápadt-e Montalboni Rosaura arcza, midön ez itéletet kimondák? vonaglottak-e szép vonásai a rémület alatt? bübájos ajkai reszkettek-e a fájdalomtól? . . . a halálfő egyszinü volt és mozdulatlan. . . . . .

. . . . . .

Harminczkilencz esztendeig ült Medicis Ferdinánd Toscana fejedelmi székén; — a harminczkilenczedik évben meghalt.

Utána jött a trónra harmadik Medicis Cosimo.

Midön Cosimo trónra lépett, amnestiát hirdetett a tömlöczben sinylödő rabokra.

A birák dolga volt sorra venni, ki minő vétségért ül börtönében; minő büne vár bocsánatra?

Akkor találtak egy elitélt nöt a börtönökben, a kinek az volt vétsége és súlyos vádja: hogy olyan igen szép! e miatt volt élethosszu fogságra itélve, s a míg élete tart, egy halálfős álarcz viselésére.

Midön levették fejéről az álarczot: alatta épen olyan halálsápadt, elhervadt arczot találtak, beesett szemekkel, csontjaihoz tapadt

Digitized by Google

fakó redős börrel, mint a milyen volt maga az álarcz, melyet viselt.

Ez volt Montalboni Rosaura, a ki valamikor, hosszu évek előtt elitéltetett kegyetlen bünhödésre — „a miért hogy olyan szép volt!“

Digitized by Google